‏وەرگێڕانی فەلسەفی و فەلسەفەی وەرگێڕان – ڕێبازێکی ستراتیژی.. ‏ ‏و. لە عەرەبیەوە: یاسین لەتیف

نووسینی: د . زهير خويلدي

پێشەکی

‏"وەرگێڕان بریتییە لە ڕوداوگەلێک کە کارێگەری هاوشێوەی هەیە بە ئامرازی جیاواز" (پۆڵ فالێری)

‏‏وەرگێڕانی فەلسەفی بوارێکی ئاڵۆزە لەوە تێدەپەڕێت کە تەنها گواستنەوەی دەقی فەلسەفی بێت لە زمانێکەوە بۆ زمانێکی تر ، هاوکات پێویستی بە تێگەیشتنێکی قووڵ هەیە لە کۆنتێکستی ڕۆشنبیری و زمانەوانی چەمکەکان کە بیرۆکە فەلسەفییەکان دروست دەکەن . بەڵام فەلسەفەی وەرگێڕان بریتییەلەڕەنگدانەوەی تیۆری لەسەر سروشتی وەرگێڕان و ئامانجەکانی و ئا□انگاریەکانی، لەگەڵ گرنگیدان بە چۆنیەتی کاریگەری زمان لەسەر بەرهەمهێنان و گواستنەوەی زانین. ئامانجی ئەم توێژینەوەیە ئەوەیە کە شیکاری□کی قووڵی وەرگێڕانی فەلسەفی و فەلسەفەی وەرگێڕان پێشکەش دەکات لە ڕێگەی ڕێبازێکی ستراتیژییەوە کە لەسەر بنەمای لێکۆڵینەوە لە ئاڵانگاری زانستی و زمانەوانی و ڕۆشنبیری ، لە هەمان کاتدا پێشنیاری ستراتیژییەکان دەکات بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ ئەم ئاڵانگاریانە.با بەتەکە لە ڕێگەی چوار تەوەری سەرەکییەوە باس دەکرێت : (١) پێناسەی وەرگێڕانی فەلسەفی و فەلسەفەی وەرگێڕان، (٢) ئاڵانگاری زانستی و زمانەوانی، (٣) کۆنتێکستی ڕۆشنبیری و مێژوویی، و (٤) ستراتیژییەکانی وەرگێڕانی فەلسەفی ،چۆن وەرگێڕانی فەلسەفی سود لە فەلسەفەی وەرگێڕان وەر دەگرێت ؟ .

‏(پێناسەی وەرگێڕانی فەلسەفی و فەلسەفەی وەرگێڕان)

‏وەرگێڕی فەلسەفی دەبێت ڕووبەڕووی ئەو سەختی و دژواریانە بێتەوە کە بە بێ شێواندن چەمکی دەقی ڕەسەن بگەیەنێت ، لە هەمان کاتدا هەوڵی خۆی بخاتە گەڕ بۆ پاراستنی دەوڵەمەندی چەمک و جێوازیە وردەکان ."

• (وەرگێڕانی فەلسەفی)

وەرگێڕانی فەلسەفی بەریتییە لە پرۆسەی گواستنەوەی دەقە فەلسەفییەکان لە زمانێکی سەرچاوەوە بۆ زمانێکی ئامانج، لە هەمان کاتدا پاراستنی وردبینی چەمک و بەستەنی فیکری دەقی ڕەسەن. وەرگێڕانی فەلسەفی جیاوازە لە وەرگێڕانی ئەدەبی یان تەکنیکی بەهۆی سروشتی ئەبستراکتی دەقە فەلسەفییەکان کە هەندێک جار بە مەبەست ناڕوون و تەمومژاوین و پشت بە چەمکە ڕۆشنبیری و زمانەوانییە تایبەتەکان دەبەستن. بۆ نموونە وەرگێڕانی زاراوەی وەک دازاین “Dazein” لە هایدگەردا یان (emeepist) لە ئەرستۆدا پێویستی بە تێگەیشتنێکی قووڵ هەیە لە چوارچێوەی فەلسەفی و زمانەوانیدا .

• (فەلسەفەی وەرگێڕان)

فەلسەفەی وەرگێڕان بەریتییە لە ڕەنگدانەوەی ڕەخنەگرانە لەسەر سروشت و ئامانج و سنوورداربوونی وەرگێڕان. ئەم فەلسەفەیە پرسیارگەلێک لەخۆدەگرێت سەبارەت بە ئەگەری گواستنەوەی ماناکان لە سەرانسەری زمانەکاندا، هەروها کاریگەریی زمان لەسەر بیرکردنەوە و پەیوەندی وەرگێڕان بە ناسنامەی ڕۆشنبیرییەوە. فەیلەسوفانی وەک واڵتەر بنیامین،لە وتارەکەیدا بەتایبەتی“ئەرکی وەرگێڕ” (١٩٢٣) و جاک دەریدا، لە بەرهەمەکانیدا سەبارەت بە هەڵوەشاندنەوەگەری، تێڕوانینێکی قووڵیان پێشکەش کردووە سەبارەت بە وەرگێڕان وەک پرۆسەیەکی داهێنەرانە و کێشەدار. بنیامین پێی وایە وەرگێڕان ئامانجی دووبارە بەرهەمهێنانەوەی دەقی ڕەسەن نییە بە شێوەیەکی یەکسان، بەڵکو زیاتر دروستکردنی “ژیانێکی نوێ” یە بە دەقەکە بە زمانێکی دیکە. لە کاتێکدا ژاک دریدا سەرنج دەخاتە سەر مەحاڵبوونی وەرگێڕانی تەواو بەهۆی فرەیی سروشتیی ماناکان لە زماندا.

• (ئاڵنگاری زانست و زمانەوانی لە وەرگێڕانی فەلسەفیدا)

• (ئاڵنگاری زانستی)

• ئاڵنگاری ئیپیستمۆلۆژی پەیوەستە بە سروشتی زانستی فەلسەفی و چۆنییەتی گواستنەوەی لە سەرانسەری زمانەکاندا. زۆرجار دەقە فەلسەفییەکان لەو چەمکانە تەر دەبن کە پشت بە چوارچێوەیەکی تایبەتی زانستی دیاریکراو دەبەستن بە نموونە: فرە مانا: زاراوەی وەک “Being” لە فەلسەفەی ڕۆژئاوادا یان “ Tao ” لە فەلسەفەی چینیدا چەندین مانای هەڵدەگرن کە ناتوانرێت لە زمانێکی تردا بە یەک وشە کورت بکرێتەوە.

• کۆنتێکستی ئیپیستمۆلۆژی: دەقی فەلسەفی لە چوارچێوەی زانستی

تایبەتدا دەنووسرێت. (وەک ئایدیالیزمی ئەڵمانی یان بوونگەرایی.) وەرگێڕ پێویستی بە تێگەیشتن هەیە لەم کۆنتێکستە بۆ ئەوەی بە وردی ماناکەی بگەیەنێت.

‏(ئاڵنگاریەکانی زمانەوانی)
‏زمان ئامرازێکی فەلسەفەیە، بۆیە هەر گۆڕانکاری□ی□ک لە زماندا کاریگەری لەسەر مانا دەبێت. لە نێو تەحەدای زمانەوانیدا: "نایەکسانی زمانیی"هەمیشە وشەی هاوتای ورد لە نێوان زمانەکاندا نییە. بۆ نموونە وەرگێڕانی زاراوەی " Geist " (ڕۆح/عەقڵ) لە فەلسەفەی هیگڵدا بۆ زمانی عەرەبی پێویستی بە هەڵبژاردن هەیە لە نێوان "ڕۆح" یان "عەقڵ"دا، کە ڕەنگە هەردووکیان واتایەکی جیاوازیان هەبێت . (بۆ زمانی کوردیش هەروایە ، و. ک) .
‏پێکهاتەی ڕێزمانی: جیاوازی لە ڕێزمانی زمان لە نێوان زمانی سەرچاوە و زمانی ئامانج ، ڕەنگە کاریگەری لەسەر دەربڕینی بیرۆکەکان هەبێت. بۆ نموونە زمانی عەرەبی مەیلی بەرەو پێکهاتەی مێتافۆریک هەیە، لە کاتێکدا ڕەنگە ئینگلیزی ڕاستەوخۆتر بێت.
‏مێژووگەرایی زمانەوانی: زۆرجار زاراوە فەلسەفییەکان مانای خۆیان لە مێژووی زمانەوە وەردەگرن. بۆ نموونە وەرگێڕانی دەقەکانی ئەفلاتون پێویستی بە تێگەیشتن لە زمانی یۆنانی کۆن وکۆنتێکستی ڕۆشنبیریەکەی هەیە.

‏(زەمینەی ڕۆشنبیری و مێژووییەکان لە وەرگێڕانی فەلسەفیدا)
‏(پانتای ڕۆشنبیری)
‏وەرگێڕانی فەلسەفی تەنیا گواستنەوەی وشەکان نییە، بەڵکو گواستنەوەی ئەو ڕۆشنبیری□ش□ ک□ د□ق□ک□ی ب□رهم□ناوە. بۆ نموونە: وەرگێڕانی دەقەکانی ئیبن ڕوشد لە سەدەکانی ناوەڕاستدا بۆ زمانی لاتینی تەنها گواستنەوەی زمانەوانی نەبووە، بەڵکو پرۆسەی کارلێکی ڕۆشنبیری بووە لە نێوان فەلسەفەی ئیسلامی ومەسیحیدا. وەرگێڕانی فەلسەفەی چینی (وەک کۆنفۆشیزم) بۆ زمانە ڕۆژئاواییەکان زۆرجار ڕووبەڕووی کێشە دەبێتەوە بەهۆی جیاوازی بەها کولتوورییەکانەوە، وەک جەختکردنەوە لەسەر بەکۆمەڵگەرایی بەرامبەربە تاکگەرایی.

‏(چوارچێوەی مێژوویی)
‏‏‏زۆرجار دەقە فەلسەفییەکان پەیوەستن بە قۆناغی مێژووی دیاریکراو□و□. بۆ نموونە: وەرگێڕانی دەقەکانی کانت لە سەدەی بیست و یەکەمدا پێویستی بە تێگەیشتن هەیە لە چوارچێوەی مێژوویی ئایدیالیزمی ئەڵمانیا لە سەدەی هەژدەهەمدا . گۆڕانکاری لە مانادا ، بە تێپەڕبوونی کات وەرگێڕانی وشەیی دەکرێت چەواشەکارانە بێت.

بە نموونە وشەی "عیلم" لە زمانی عەرەبی کۆندا بە شێوەیەکی گشتی ئاماژەیە بە زانین ، لە کاتێکدا ئەمڕۆ هەڵگری واتاگەلێکە پەیوەستە بە زانستی مۆدێرنەوە .

(کاریگەری ئاڵوگۆڕ)

وەرگێڕانی فەلسەفی پرۆسەیەکی یەکلایەنە نییە، بەڵکو کاریگەری دەنوێنێت لەسەر هەردوو زمانی سەرچاوە و ئامانج . بۆ نموونە وەرگێڕانی فەلسەفەی یۆنانی بۆ زمانی عەرەبی لە سەردەمی عەباسیدا کاریگەری لەسەر پەرەسەندنی زمانی عەرەبی هەبوو، بەو پێیەی زاراوەی نوێی وەک "جەوهەر" و " پانتایی" دەرکەوتن بۆ گەیاندنی چەمکەکانی ئەرستۆ .

(ستراتیژییەکانی وەرگێڕانی فەلسەفی)

بۆ زاڵبوون بەسەر ئەو ئاڵنگاریانەی سەرەوە، وەرگێڕەکان دەتوانن ستراتیژی تایبەت بگرنەبەر بۆ دڵنیابوون لە وەرگێڕانی ورد و کاریگەرانەی دەقە فەلسەفییەکان. ئەم ستراتیژیانە بریتین لە:-

(ستراتیژی کۆنتێکست)

تێگەیشتن لە چوارچێوەی فەلسەفی: وەرگێڕ دەبێت چوارچێوەی فەلسەفی دەقەکە بخوێنێتەوە. بۆ نموونە وەرگێڕانی دەقەکانی نیتچە پێویستی بە تێگەیشتن لە چوارچێوەی بوونگەرایی و ڕەخنەیی مۆدێرنیتە هەیە.

تێبینی: زیادکردنی تێبینی ژێرەوە یان پێشەکی بۆ ئەوەی چەمک و چوارچێوەی ڕۆشنبیری دەقی ڕەسەن ڕوون بکاتەوە .

(ستراتیژی زمانەوانی)

هێشتنەوەی زاراوە ڕەسەنەکان: لە هەندێک حاڵەتدا ڕەنگە باشتر بێت کە زاراوە ڕەسەنەکان لەگەڵ ڕوونکردنەوەی ماناکانیاندا بهێڵرێتەوە. (وەک وەرگێڕانی " logos" وەک خۆی لەگەڵ کۆمێنتێکی ڕوونکردنەوە.)

گونجاندنی زمان: گونجاندنی دەق لەگەڵ زمانی ئامانج و لە هەمان کاتدا پاراستنی مانا.

(ستراتیژی ڕۆشنبیری)

نێوەندگیری ڕۆشنبیری: وەرگێڕ وەک نێوەندگیرێکی ڕۆشنبیری کاردەکات، هەوڵدەدات بە گواستنەوەی بەها و گریمانە ڕۆشنبیرییەکان کە پەیوەستن بە دەقەکەوە . بۆ نموونە وەرگێڕانی دەقەکانی بودا بۆ زمانی عەرەبی پێویستی بە ڕەچاوکردنی جیاوازیی نێوان بەهاکانی ڕۆژهەڵات و ئیسلامی هەیە. دیالۆک لەگەڵ خوێنەران: خستنەڕووی دەق

بە شێوەیەک کە خوێنەری بە ئامانج گیراو هەست بەوە بکات بەشێکە لە دیالێکی فەلسەفی،لە ڕێگەی بەکارهێنانی زمانی ئاشنا یان ئەو نموونانەی کە پەیوەندیدارن .

(ستراتیژی داهێنەرانە)

- دووبارە دروستکردنەوە: وەک بنیامین پێشنیاری کردووە، وەرگێڕان دەتوانێت پرۆسەیەکی داهێنەرانە بێت کە ئامانجی هێنانەدی دەقێکە لە چوارچێوەیەکی نوێدا، نەک هەوڵدان بۆ یەکسانیی وشەیی.
- هەڵوەشادنەوە و لێکدانەوە: وەرگێڕ بە ئیلهام موەرگردن لە جاک دریدا، دەتوانێت ڕێبازێکی هەڵوەشاندنەوە بگرێتەبەر کە تیشک دەخاتە سەر فرەیی ماناکان و ڕێگە بە دەقەکە دەدات کە ناڕوونیی و تەمومژاوی فەلسەفی خۆی بپارێزێت .

(ستراتیژی تەکنەلۆژیا)

- بەکارهێنانی ئامرازە دیجیتاڵییەکان ، سود وەرگردن لە پێگەی داتاکانی زمانەوانی و فەلسەفیەکان بۆ تێگەیشتن لە زاراوەکان و مێژووەکانیان . هاوکاری نێوان پسپۆڕەکان : یانی کارکردن لەگەڵ فەیلەسوف و زمانزان و مێژوونووسان بۆ دڵنیابوون لە وردی وەرگێڕانەکان .

(ڕەخنە)

- ڕێژەیی زمانەوانی: هەندێک دەڵێن وەرگێڕانی فەلسەفی ڕەنگە ببێتە هۆی ڕێژەگەرایی ئیپیستمۆلۆژی، کە ماناکان بە شێوەیەکی ڕیشەیی لە نێوان زمانەکاندا دەگۆڕدرێن.
- لەدەستدانی ڕەسەنایەتی: هەندێک ڕەخنە لە وەرگێڕانی فەلسەفی دەگرن، دەڵێن ڕەنگە بەشێک لە قووڵایی دەقی ڕەسەن یان تایبەتمەندی ڕۆشنبیری لەدەست بدات. ئاڵنگاری ئەخلاقی: وەرگێڕ لەوانەیە ڕووبەڕووی تۆمەتی لایەنگری ببێتەوە ئەگەر هەندێک لێکدانەوە بەسەر ئەوانی تردا هەڵبژێرێت .

(کاریگەری)

- وەرگێڕانی فەلسەفی بەشداری کرد لە دروستکردنی پردی نێوان ڕۆشنبیریەکان، وەک گواستنەوەی فەلسەفەی یۆنانی بۆ جیهانی عەرەبی-ئیسلامی، کە دواتر کاریگەری لەسەر بیری ئەوروپای ڕۆژئاوا هەبوو.
- فەلسەفەی وەرگێڕان ئیلهامبەخش بووە بۆ وەرگێڕانی ڕەوتی نوێ و توێژینەوەی ڕۆشنبیری دوای کۆلۆنیالیزم ، هەروەها وەرگێڕان بووەتە ئامرازێک بۆ تێگەیشتن لە شوناس و جیاوازی .

(ئەنجام)

«وەرگێڕانەکان ئاسۆی مرۆڤ وجیهانی فرەوان کرد ، لە هەمان کاتدا یارمەتیدەر بوو بۆ تێگەیشتن لە گەلانی دوور .»

وەرگێڕانی فەلسەفی و فەلسەفەی وەرگێڕان نوێنەرایەتی دوو بواری سەریەککەوتوو دەکەن کە پەیوەستیان بە ڕێبازێکی ستراتیژی هەیە کە ئاستەنگە زانستی و زمانەوانی و ڕۆشنبیرییەکان لەبەرچاو بگرێت. بە گرتنەبەری ستراتیژییەکانی کۆنتێکست و زمانەوانی و ڕۆشنبیری، هاوکات پشتبەستن بە ستراتیژییەکانی کۆنتێکست، زمانەوانی، ڕۆشنبیرری و داهێنان، وەرگێڕەکان دەتوانن بەسەر ئەم ئاڵنگاریانەدا زاڵ بن و وەرگێڕانێک دروست بکەن کە ڕۆحی دەقی ڕەسەن بپارێزێت ، لە گەڵ بە دەستڕاگەیشتن و مانادار لە چوارچێوەی نوێدا . وەرگێڕانی فەلسەفی لە هەمان کاتدا وەک پرۆسەیەکی داهێنەرانە و ڕەخنەگرانە دەمێنێتەوە، هاوکات بەشداری دەکات لە دەوڵەمەندکردنی گفتوگۆی فەلسەفی لە سەرانسەری زمانەکان و ڕۆشنبیریدا . ئەم توێژینەوەیە جەخت لەسەر گرنگی هۆشیاری لە ئاڵۆزییەکانی پەیوەست بە وەرگێڕانی فەلسەفی و پەیوەستی پەرەپێدانی ستراتیژی داهێنەرانە بۆ چارەسەرکردنی ئەم ئاڵۆزیانە دەکاتەوە. ئایا بەکارهێنانی فەلسەفە وایکردووە وەرگێڕان بتوانێت بەسەر دژواری و سەختییەکانیدا زاڵ بێت؟

(د . زهير خويلدي)

سەرچاوە – انفاس نت – بەرواری ١٩ ئوکتۆبەر ٢٠٢٥

a

بانگەشەکردن بۆ چێتاڵ.. نەوزاد بەندی

چێتاڵکردن واتا بە گواستنەوەی بارگەی کارەبا یان ووزە لە شوێنەکی پڕ ووزەوە بۆ شوێنەکی بێ ووزە، بۆ شێوەیەکی کاتیی.

ئەم حاڵەتە، هەوەدانە بۆ بارگاویکردن و ژیانەوەی ئامێرەکی مردوو بە شێوەیەک هەتا ئەگەیەنرێتە لای وەستا .. بۆ نموونە پاتری ئوتومبیلێک لەکار دەکەوێ، پیویستە بە پاتری ئوتومبیلەکی تر چێتاڵ

بکرێ، بە ئەوەی ئوتومبیلێ لە کارکەوتووەکە بخرێتەوە گەڕ، هەتا دەگاتە لای پاتریسازێک و پاتریێکی نوێی بۆ دەکڕێت.
بەڵام وەک چۆن هەنگوین و ئاڵتون و دەنگی حەسەن زیرەک، بە لاڕێدا براون و کۆپی ساختەیان کەوتۆتە بازاڕەوە، بە هەمان شێوە چەتاڵیش تێکەڵاوی ساختە و گزی کراوە، بە نمونە خەڵکێک هەبوون و هەن و ئەبن کە کارەبای ماڵ و دوکان و پڕۆژەکانیان چەتاڵە..واتا هێڵێک به دزییەوە لە کارەبای گشتی ڕادەکێشن و کارەبای خۆڕایی بۆ ماڵ و دوکانەکانیان دەستەبەر دەکەن، لێرەدا ئیتر پێناسەی چەتاڵکردن ئەشێوێ، چونکە چەتاڵکردن بە شێوەیەکی کاتییه، بەڵام ئەم جۆره چەتاڵەیان به شێوەیەکی هەمیشەیی یان درێژ خایەنە.
لە بەر ئەوە وەک هەموو دیاردەکان، چەتاڵکردن لایەنی خێر و شەڕیشی هەیە، وەک چۆن چەقۆیەک ئەتوانیت کەرەستەی خواردنەکی بەتامی پێ بجنیت و ئامادەی بکەیت، لە کاتێکدا خەڵکێکی شەڕەنگێز هەن به چەقۆ کەسانێکی بێ تاوان ئەکوژن یان بریندار ئەکەن، بەو جۆرە چەتاڵی خێر و چەتاڵی شەڕیش هەیە.
لە ڕاستیدا مرۆڤ لە عەرەبیدا پێی ئەوترێ ئینسان ، واتا دوو مرۆڤ ..خێر و شەڕ ..زانستی نوێیش سەلماندوویەتی کە مێشکی مرۆڤ دوو بەشی لای ڕاست و چەپی تەواو جیاوازن، لایەکیان تایبەتە به یاسا و باوەڕ و وەفاداریی و خۆنەویستیی ، کەچی لاکەی تریان تایبەتە به یاخیبوون و بێ باوەڕیی و زوڵم و خۆپەرستیی ..هەر بۆیە کەسانی ئایینیی و شۆڕشگێڕ بەردەوام ویرد و دوعا و سروود ئەڵێنەوە بۆ ئەوەی بەشە باوەڕدارەکەی مێشکیان پتەو بکەن و بەشە بێ باوەڕەکەی بپوکێننەوە و پەراوێزی بخەن ..هەمان کات کەسە بێ باوەڕ و خۆپەرستەکان، بەردەوام یاساشکێنیی و زوڵم و تاوانەکان ئەنجام دەدەن بۆ ئەوەی بەشە بێباوەڕ و خودپەرستەکەی مێشکیان گەشە پێ بدەن و ..بەشە باوەڕدارەکەیش پشت گوێ و لەناو ببەن .
ئەمە پاکانە کردن نییە بۆ ئەوانەی کارەبا و ئاو بە چەتاڵکردنی هەمیشەیی دابین دەکەن، چونکە ئەوە دزییە لە سامانی گشتیی شایانی سزای توندە، بەڵام ئەمانەوێ ئەوە بخەینە ڕوو کە له ڕاستیدا هەموو دیاردە و هەڵس و کەوتێکی مرۆڤ، له ژێر ڕەحمەتی دوو کەنتەڕۆڵی پۆزەتیف و نێگەتیڤدایە، واتا خۆی بڕیار ئەدات خزمەت بکات یان زوڵم .. بنیات بنێ یان بڕوخێنێ ..وەفادار بێ یان ناکەس بەچە ..نیشتمان پەروەر بێ یان نیشتمان فرۆش، ئەوەیش هەوڵ و لێبڕانی پەیوەستە، واتا مرۆڤ له خۆیەوە نابێتە خێرخواز، له خۆیشیەوە نابێتە شەڕەنگێز، هەردوو حاڵەتەکە کار و هەوڵ و ماندوو بوونی ئەوێ.
با بگەڕێینەوە بۆ بابەتی چەتاڵ، لە سیاسەتی نێو دەوڵەتیشدا

چەتاڵکردن به ئاشکرا دیاره یان ڕاستتر کوڵۆنیالیستە زەبەلاحەکانی جیهان بە سیاسەتی چەتاڵ دەسەڵا تەکانی خۆیان ئەسەپێنن و وڵا تان بۆ خۆیان حەپەلوش دەکەن، بۆ نمونە فەیسەڵی باوکی سعودی شای سعوڕیە، به کردار چەتاڵکردنی ئەمەریکای ڕەت کردەوە و نەوتی لێ بڕین، کاتێکیش وەزیری دەرەوەی ئەمەریکا سەردانی کرد و بە تەنزەوە ووتی تۆزێ نەوتمان بۆ بەربدەرەوە فڕۆکەکەم بەنزینی تیا نیە، شا فەیسەڵ ووتی منیش پێویستم بە قودسه نوێژێکی تیا بکەم، ئەمە بوو بە هۆی تیرۆرکردنی شا فەیسەڵ، بەڵام که سعودی کوڕی هاتە جێگای، بۆری نەوتی بۆ کردنەوە، ئەوانیش چەتاڵێکی چاکیان بۆ کرد و تا هەنوکەیش سعودیە چەتاڵکراوە و هیچ عەیبی نییە .. بەهاری عەرەبیی، لێکردنەوەی چەتاڵی لیبیا و میسر و تونس بوو لەلایەن ئەمەریکاوە ، بەو جۆرە دەسەڵاتی ئەو وڵا تانە نوزەیان تیا نەما و به خێرایی ڕوخان، بەڵام سوریا نەڕوخا، چونکە دوای پچڕانی چەتاڵی ئەمەریکا، ڕوسیا بە خێرایی چەتاڵی کردنەوە. بەو جۆرە هەرچی دەسەڵاتی دنیایه، بە جۆرێ لە جۆرەکان چەتاڵێک یان زیاتریان پێوەیه لە هەمان کاتدا چەند چەتاڵێکیشین لێ دەرچووە بۆ ئەو دەسەڵاتانەی کە لە خۆیان لاوازترن، بۆ نمونە دەسەڵاتەکانی هەرێمی خۆمان نیوەی چەتاڵی ئێران ئەیسوڕێنێ و نیوەکەی تری چەتاڵی تورکیا بارگاویی دەکات، ئەوە لە کاتێکدا تورکیا و ئێرانیش گیانێکیان به چەتاڵی چین و ڕوس و ئیسڕائیلە، ئەمانە چەتاڵکردنی سیاسیین، بۆ نمونە کەسێکی وەک دۆناڵد تڕەمپ، لایەکی کۆشکی سپی ئەڕوخێنێ بۆ ئەوەی هۆڵی سەماکردنی تایبەت بەخۆی دروست بکا.. هەروەها هەوڵ ئەدات یاسای سەرۆکایەتیی ئەمەریکا لە هەشت ساڵەوە درێژ بکاتەوە بۆ دوانزه یان شانزه ساڵ، ئەم بڕیارانە ڕیکلامن چونک□ س□ر تەختی چەتاڵکەری باڵا، یاخود چەتاڵی سوپەر پاوەر له هەموو دونیادا کە بێ ڕکابەرە،.واتا چاکسازیی و ڕیفۆرم نین، بەڵکو چەتاڵکردنن، چونکە جیاوازی نێوان چەتاڵکردن و چاکسازیی ئەوەیه چەتاڵکردن خواستی یەک شت یان یەک کەس و یەک خێزانو یەک بنەماڵە بەدی دەهێنیت، بەڵام چاکسازیی خواستی گشتیی بە دیدەهێنێ .. هەمیشە چەتاڵچییەکان و چاکسازخوازەکان له شەڕێکی دەستە و یەخەی درێژ خایەن و ئەزەلیدان ..کاتێ تۆماس مۆری چاکساز بە پاشای چەتاڵچی فلۆڕەنسا دەڵێت : تۆ زاڵمیت .. لە داخی ئەو یۆتۆپیا ئەنوسێ کە سەر لە بەری کۆمەڵگا و بەها باوەکانی تێدا ئەگۆڕێ، بۆ نمونە ئاڵتوون کە خەونی چەتاڵچییەکانە، له یۆتۆپیادا تەنها دروستکردنی کەلەپچە و قەعادەی پاشەڕۆی منداڵان بەکارئەهێنرێ ، لێرەدا ئیتر پاشای چەتاڵچی فلۆڕەنسا لە تۆماس مۆری ڕیفۆرمخواز ئەچێ بە قیندا و سەری ئەپەڕێنێ ..

بە درێژایی مێژووی مرۆڤایەتیی ئەم چەتەچییە قاچاخ و دزە یاسا و دژە داب و نەریتانە، لە هەوڵی مانەوەی خۆیان و خێزان و بنەماڵەکانیاندا، ملیۆنەها مرۆڤیان کوشتووە و برسی و ئاوارەیان کردوون..و تا هەنوکەیش بەردەوامن .

ڕەنگە لێرەدا پرسیارێک سەرهەڵبدات، بۆچی هەمیشە چەتەچییەکان ، یاخود بەشە شەڕەنگێزەکەی مێشکی مرۆڤایەتیی بەسەر چاکساز و ڕیفۆرمخواز و بەشە ئاشتیخوازەکەی مێشکی مرۆڤدا زاڵ ئەبە و ئەیباتەوە ؟ بۆچی شارستانییەتەکان و ئەدەب وهونەر و زانستی چەندەها سەدە، دەسەڵاتگەلێکی ناداد و دڕندە و گەمژەیان لێ پەیدا ئەبێ ؟

بە کورتیی هۆکارەکەی ئەوەیە چەتەچی و شەڕەنگێزەکان لەو جەنگەدا هەموو چەکێکی نائەخلاقیی بەکاردێنن و بە ڕاست و چەپدا، تەڕ و وشک ئەسووتێنن، بەڵام چاکساز و ڕیفۆرمخواز لەو شەڕەدا سنوورەکانی ئەخلاق و داب و نەریت ناشکێنن، ئەمەیش وەک شەڕی مامۆستایەکی بەڕێز و چەقۆکێشێکی مافیا وایە، پێش ئەوەی مامۆستاکە بیر لەوە بکاتەوە چۆن لەم شەڕەدا قوتابخانەکە و خوێندکارەکان زیان نەکەن، کابرای مافیای چەقۆکێش حەوت زەمانە مامۆستاکەی شەڵاڵی خوێن کردووە و قوتابخانەکەی بەسەر قوتابییەکاندا ڕوخاندووە.

برسی کردنی میللەتان و مافی خەڵک خواردن و دزی و مافیاگەریی سیستماتیک و هەڵگیرساندنی شەڕی هیچ و پوچ و بێ مەعنا، بەشێکن لەو چەکە نائەخلاقیانەی کە چەتەچییە نائەخلاقییەکان سەروەریی خۆیانی پێ دەپارێزن، ئەوەی هەمیشە وایکردووە کە دەسەڵاتی دادپەروەر تەمەنێکی کورتی هەبێت و ..دەسەڵاتی مافیا و نادادپەروەر تەمەنێکی درێژی هەبێ.

بەڵام ئەوەی سەرنجی ڕاکێشام وتا ڕادەیەکیش هێنامیە پێکەنین، بەکارهێنانی چەتەکردن بوو لە بانگەشەی ئەمجارەی هەڵبژاردنی ئەنجومەنی نوێنەراندا .. تەماشا دەکەیت چەندەها کاندید کە هیچ کەسێک نایانناسێت و هیچ شوێنپەنجەیەکی زانستی و ئەدەبی و هونەریی وکۆمەڵایەتیی و سیاسیی دیاریان له کۆمەڵگادا نەبووە، لە بانگەشەی هەڵبژاردنیاندا، لەگەڵ وێنەکەی خۆیاندا وێنەی سەرەک حیزبەکانیان یان هاوسەرەکانیان کە ناسراو بوون یان هەر کەسێک کە خزمایەتیی و ئاشنایەتیی و ناسراوییان لەگەڵیاندا هەیە، لەسەر فلێکس چاپکراون و بە شەقامەکاندا هەڵواسراون ..واتا ڕێک وەک ئەو دوو ئوتومبیلەی کە له تەنیشت یەکترەوە دادەنرێن بۆ ئەوەی پاتری مردووی یەکێکیان لە ڕێی چەتەکردنی پاتری زیندووی ئەوەی تریانەوە، بخرێتە کار .. دانانی وێنەی کاندیدێکی نەناسراو لە تەنیشت وێنەی کەسێکی ناسراو، هەتا کەسە ناسراوەکە کە سەرەک حیزبەتی یان خزم و هاوسەرێتی،

ھ□س□ت بە چەتاڵکردن و گواستنەوەی بارگەی ناوبانگ و ناسراویی لە خۆیەوە بۆ ئەو .. بەو جۆره بەڵکو ئەوە خوایه لە بەر گوڵە گەنمێک ئەو گوڵە جۆیا□ن□یش دۆلار بخۆنەوە و ببنە خاوەنی کورسی ئەنجومەنی نوێنەران و بچنە ژیانی پادشا و چەتاڵچییەکانەوە .
ئەم جۆره چەتاڵکردنە، تازەترین جۆری چەتاڵە و ..ڕەنگە لە مێژووی مر□قایەتیدا ھێشتا لە ڕێی چەتاڵکردنەوە، دەنگی خەڵک و ناوبانگی خزم و ھاو ئاواز، بۆ کاندیدی نەناسراو نەگواسترا بێتەوە ..ھەر بۆیه پێویستە کتێبی گینز بۆ ژماره پێوانەییەکان لەم داھێنانە ئاگادار بکرێتەوە بۆ ئەوەی لە دوو توێی خۆیدا تۆماریان بکات.

نەوزاد بەندی

ئاڵۆزی پەیوەندی ھەسەدە و حکومەتی سوریا.. عوسمانی حاجی مارف

شاری حەلەب شایەتی گرژیە ئەمنیەکانی نێوان سوپای سوریا و ھەسەدە بوو، دوای پێکدادانی توندوتیژی کە لەنێوان ھێزەکانی حکومەتی سوریا و ھەسەدە لە گەڕەکەکانی شاری حەلەب بەتایبەت شێخ مەقسود و ئەشرەفیە ڕویدا، حکومەتی سوریا و فەرماندەی ھەسەدە، بە ڕێکەوتنی ھەردوولا ڕۆژی ٧ی ئۆکتۆبەری ٢٠٢٥، ئاگربەستێکی ھەمەلایەنەیان ڕاگەیاند، ئەمەش پرسیاری لەسەر چارەنوسی ئەو ڕێکەوتنە دروستکرد کە لە ١٠ی ئازاری ٢٠٢٥ بۆ تێکەڵکردنی ھەسەدە لە دامەزراوەکانی دەوڵەتدا پێشنیارکرابوو.
ئەوەی شایانی وەبیرھێنانەوەیە، لە ١٠ی ئازاری ٢٠٢٥دا، ئەحمەد شەرع و مەزلوم عەبدی، ڕێکەوتنێکی ھەشت خا□□یان واژۆکرد کە ئامانج لێی تێکەڵکردنی پێکھاتە ئەمنی و سەربازیی و مەدەنیەکانی سەر بە ھەسەدەیە لەگەڵ دەوڵەتی سوریا، لە ڕێکەوتنەکەدا گەرەنتیکردنی مافی سیاسی و مەدەنیەکان بۆ ھەموو سووریەکان بەبێ جیاوازی ئاینی و نەتەوەیی دیاریکرابوو، ھەروھا دووپات کرایەوە کە کورد پێکھاتەیەکی دانەبڕاوی دەوڵەتی سوریایە و بەھرەمەندە لە

هاوڵاتیبونی تەواو و مافە دەستووریەکان! هەروەها ئاگربەستێکی هەمەلایەنە لە سەرانسەری هەموو خاکەکانی سوریا و دەستپێکردنی یەکخستنی دامەزراوە مەدەنی و سەربازیەکانی باکووری ڕۆژهەڵات بە ئیدارەی دەوڵەتی ناوەندی لەخۆگرتبوو، لەوانە دەروازە سنووریەکان و فڕۆکەخانەکان و کێڵگە نەوتی و گازیەکان.

لە ڕێکەوتنەکەدا جەخت لەسەر مافی ئاوارەکان کراوەتەوە بۆ گەڕانەوەیان بە سەلامەتی بۆ ناوچەکانی خۆیان، بە گەرەنتی پاراستنیان لەلایەن دەوڵەتەوە، هاوکات داوای پاڵپشتیکردنی حکومەت لە شەڕەکانیدا کراوە لەدژی پاشماوەکانی ڕژێمی ئەسەد و هەموو ئەوانەی هەڕەشە لە ئاسایش و یەکڕیزی سوریا دەکەن. هەروەها بڕگەیەکی ڕوونی لەخۆگرتبوو کە قسەی ڕق و تایفەگەری و بانگەوازی دابەشبوون ڕەتدەکاتەوە و جەخت لەسەر چەسپاندنی بنەماکانی پێکەوەژیان لە نێوان هەموو پێکهاتەکانی کۆمەڵگەی سوریادا کراوە! بەمشێوەیە ڕێکەوتنی مانگی ئازار چوارچێوەیەکی سیاسی و ئەمنی بۆ بنیاتنانەوەی دەوڵەتی سوریا لەسەر بناغەکانی بەناو هاوبەشی ‘نیشتمانی” نیشاندا، کە لەسەرەتاوە هەسەدە بەشداری دانوستانەکانی بە بەهێزکردنی کۆنترۆڵی حکومەتی سوریا بەسەر ئەو وڵاتەدا کردبوو، بەڵام لەوکاتەوەی ڕێکەوتنەکە واژۆ کرا، جێبەجێکردنی ئەم ڕێکەوتنە بەردەوام لە دۆخێکی خراپدا دەرکەوتووە، وردەکاریەکانی “یەکگرتن”ی سەربازی و ئیداری تا ئێستا بەناڕوونی ماونەتەوە و میکانیزمەکانی گواستنەوەی دامەزراوەیی بەڕوونی دیارینەکراون، ئەم ناڕوونیە، وایکردووە ڕێکەوتنەکە ئامادەبێت بۆ لێکدانەوە ناکۆکەکانی نێوان دیمەشق و هەسەدە، ئەمەش کەلێنی دروستکردووە کە بەکاردەهێنرێت بۆ پاساوهێنانەوە بۆ دواکەوتن یان خاوکردنەوەی جێبەجێکردنی، هەروەها وایکردووە پەیوەندی نێوان ئەو دوو لایەنە، هەسەدەو حکومەتی سوریا لە دۆخێکی ناسکی ئاگربەستدا بمێنێتەوە، نەک یەکلایکردنەوەیەکی سەقامگیری بۆ سوریا.

گەر وا پێشبینی بکرێت کە ئەم ڕێکەوتنەی ١٠ ی ئازار، تەنها چوارچێوەیەکی فەرمی وگشتیە بۆ باسکردن لەسەر چارەسەر، کە وردەکاری تێدا نیە و هیچیشی لێدەرناکێشرێت، لەهەمانکاتدا هەندێ ناڕۆشنە کە لە کۆبوونەوەکانی دواتر لە نێوان حکومەتی دیمەشق و هەسەدە بەهۆی نەبوونی فۆرمولەی کۆتاییەوە کۆسپیان بۆ دروست بوو.

کاتێک هەسەدە ڕێکەوتنەکەی واژۆکرد، پێدەچێت ئەو ساتەوەختە مێژوویەیان لەبەرچاو گرتبێت و وەک مانۆڕێکی هەلومەرجی مامەڵەیان لەگەڵدا کردبێت، نەک پابەندبونێکی یەکلاییکەرەوەو کۆتایی. ئاماژەیان بەوەشکردووە، کە لەئێستادا هەسەدە هەوڵدەدات تا دەتوانێت مانۆڕ و وەستانی زیاتر لەگەڵ حکومەتی ئێستای دیمەشقدا

بەهێز بکات. چونکە ڕێککەوتنەکە لەسەر بنەمای یەکگرتنی تەواو، لە دۆخی پێکهاتەی ئێستای حکومەتی شەرع و پاوانخوازی ئیسلامی سیاسیدا، بە مانای کۆتایی هەسەدە دەبێت.

لەدوای واژۆکردنی ڕێککەوتنەکەی مانگی ئازار، چوار خولی دانوستان لەنێوان نوێنەرانی حکومەتی سوریا و هەسەدە ئەنجامدراوە، کە دوو کۆبوونەوە لە حەسەکە و دوو دیدار لە دیمەشق ئەنجامدراوە. دوایین کۆبونەوە کە لە سەرەتای مانگی تەممووزدا بەڕێوەچووە، هیچ ئەنجامێک تیا بەدەست نەهاتووە.

کێشەکە ئەوەیە ئەحمەد شەرع و حکومەتەکەی پێیانوایە یەکگرتنەوە بە واتای هەڵوەشاندنەوەی هەسەدە یە، واتە چەکدارەکان تاکەکەسی تێکەڵی سوپای سوریا ببن، هەڵبەتە لە لایەن هەسەدەوە جەخت لەسەر ئەوە هەیە کە پێکهاتە ڕێکخراوەییەکەی وەک بناغەیەکی یەکگرتوو بمێنێتەوە و پارێزراوبێت، نەک بە تەواوی لە دامەزراوەکانی دەوڵەتدا هەڵبوەشێتەوە، ئەمەش لەلایەن حکومەتی سوریا قەبوڵ ناکرێت و ڕەتدەکرێتەوە، کە بە هەڕەشە بۆ سەر ناوەند بونەوەو یەکگرتوویی سوریا دەزانێت.

خاڵێکی دیکەی بنەڕەتی مشتومڕ، پرسی لامەرکەزییە، دیمەشق تارادەیەک مامەڵە لەگەڵ لامەرکەزیەت دەکات وەک ڕێکخستنی کارگێڕی لەناو دەوڵەتێکی یەکگرتوودا، لەکاتێکدا هەسەدە هەوڵدەدات بیگۆڕێت بۆ فۆرمولەیەکی سیاسی فراوانکراو کە دەسەڵاتی سەربەخۆی پێبدات لە بوارەکانی ئاسایش و ئابووری و پەیوەندیەکانی دەرەوەدا، ئەو لامەرکەزییەی کە لەلایەن هەسەدەوە دانوستانی لەسەر دەکرێت، فیدراڵی یان دەوڵەتێکی فیدراڵی نییە، بەڵکو کۆنفیدراڵیە، واتە دانوستانی نێوان دوو دەوڵەت کە هەریەکەیان سەروەری سەربەخۆیان هەیە و ڕێککەوتن لەسەر پەیوەندی هاوبەش لە ژێر یەک چەتردا، حکومەتی سوریا ئەمە بە پێشێلکردنی سەروەری دەوڵەت و یەکگرتوویی دامودەزگاکانی دەزانێت، گومانی تیا نیە کە تورکیاش قەبوڵ ناکات.

هاوکات ناکۆکی لەسەر پرسی ئابووری و کۆنترۆڵکردنی سەرچاوەکان بەتایبەتی نەوت و گاز و دەروازە سنوورییەکان قووڵتر دەبێتەوە، لەکاتێکدا کە ڕێککەوتنی مانگی ئازار گەڕانەوەی ئەم سەرچاوانەی بە ئیدارەی ناوەندی دەوڵەت دیاری کردبوو، هەسەدەش پێشنیاری هێشتنەوەی پشکەکانی ناوخۆیی لە بواری کارکردن و دارایدا دەکات.

هەسەدە و حکومەتی سوریا لەدوای واژۆکردنی ڕێککەوتننامەی ١٠ ی ئازاری ٢٠٢٥ ەوە سەرقاڵی دانوستانێکی قورس بوون، بە ئامانجی یەکلاکردنەوەی چارەنووسی پرۆژەی “بەڕێوەبردنی خۆیەتی” لە باکور و ڕۆژهەڵاتی سوریا. سەرەڕای پێکهێنانی لیژنە هاوبەشەکانی نێوان هەردوولا لە مانگی حوزەیرانی ساڵی ڕابردوودا، بەڵام دواتر

دانوستانەکان وەستان بەهۆی پەرەسەندنی ناکۆکییەکانیان لەسەر شوێن و سروشتی دانوستانەکان.

هەسەدە پێداگری کرد لەسەر گواستنەوەیان بۆ پاریس لەژێر چاودێری فەرەنسا، دیمەشق ڕەتیکردەوە ئەو پرسە بەنێودەوڵەتی بکات و پێداگری لەسەر ڕاگرتنی ئەوان لە چوارچێوەی خاکی سوریادا کرد. جگە لەوەش، ناوبەناو پێکدادانێکی سنووردار بەهۆی پێشێلکاری مەیدانی و تۆمەتی یەکتر بە پێشێلکردنی ڕێککەوتنەکە سەریهەڵداوە، واتە ئاگربەستەکە بەشێوەیەکی ناسەقامگیری ماوەتەوە و هەرواش دەمێنێتەوە، ئەم پێکدادانانە درێژەپێدەری شێوازێکە کە ماوەیەکە بەردەوامە، بەتایبەتی لە ڕۆژهەڵاتی حەلەب و دێرحەفەر، ئەم ناوچانە لەدوای ڕووخانی ڕژێمی ئەسەد لەلایەن هەسەدەوە کۆنترۆڵ کران و لەوکاتەدا هەسەدە بەرەو حەلەب پێشڕەوییان کرد، ئەوان کۆبونەوە و بووە هۆی پێکدادانی پچڕپچڕ لە نێوان هەردوولادا.

ئەوەی شایانی باسە پێکدادانەکانی ئەم دواییە ئاماژە بەو رەهەندە سیاسییە ئەدات کە حکومەتی سوریا جۆرێک لە گەمارۆدانی بەسەر گەڕەکەکاندا سەپاندووە، لە بەرامبەر ڕۆڵی هەسەدە لە حەڵەبدا، واتە دەرکردنی نفوزی هەسەدە لە حەڵەب، ئەمەش بەشێکە لەو سیاسەتەی کە شەرع دەیەوێت تەواوی سوریا کۆنترۆڵ کات.

پێکدادان و تۆپبارانەکانی ئەم دواییە بونەتە هۆی ئاوارەبونی خەڵکی مەدەنی لەو گەڕەکانەی زیانیان لێکەوتووە، هەربۆیە ئاماژەن بە مەبەستی حکومەت بۆ زیادکردنی فشاری سەربازی لەو ناوچانەدا، لەگەڵ ئەوەشدا هەسەدە، هەڕەشەی ئەوە دەکەن کە هەر کۆنتڕۆڵکردنێک بەسەر ئەو گەڕەکانەدا بێت، واتە مانای کۆتایی بە ڕێککەوتنەکەی ١٠ی ئازار دەهێنێت!.

دەستێوەردانی ئەم دواییەی ئەمریکا لەڕێگەی نێردەی تایبەت تۆم باراک و فەرماندە “براد کوپەر” لە فەرماندەیی ناوەندی ئەمریکا هەوڵێکە بۆ گەڕاندنەوەی پرۆسەی سیاسی و رێکەوتنی حکومەتی سوریا و هەسەدە، ئەمەش ئاشکرایە گەر پێشبێت لە بەرژەوەندی واشنتۆندایە.

ئاشکرایە کە تورکیا ڕۆڵێکی سەرەکی دەگێڕێت لە تەواوی هاوکێشەکەدا، هەوڵ و خواستێکی بەهێزی هەیە بۆ کۆتاییهێنان بە هەسەدە، بۆیە پاڵپشتی هەر هەنگاوێکی حکومەتی سوریا دەکات کە ئاماجی کۆتایی هەسەدە لە نەخشەکانیاندا بێت.

دیداری نێوان مەزلوم عەبدی و ئەحمەد شەرع، کە لە چەند ڕۆژی ڕابردوودا شاهیدی بوین، وەزیری بەرگری و بەشێک لە ئەندامانی حکومەتەکەی، بە نێوەندگیری ئەمریکا، بۆ کەمکردنەوەی بارگرژی دۆخەکە دوای تێکهەڵچونی چەکداری نێوان هەسەدە و سوپای سوریا لە حەلەب، دۆخەکە لەسەر زەوی لە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی هەسەدە،

بەردەوامە لە هەنگاونان بەرەو ئامادەکارییەکان بۆ ململانێیەکی نوێ لەگەڵ دیمەشقدا، ئەمەش ئاماژەیە بەئەوەی کە سەرکردایەتی هەسەدە خۆیان ئامادە دەکەن بۆ ئەگەری ڕوبەڕوبونەوەی تر لەگەڵ سوپای سوریا یان کوتلەکانی سەر بە تورکیا لە باکووری ئەو وڵاتە.

پێدەچێت هەسەدە زیاتر لە چوارچێوەی کایەی نفوزی ئەمریکادا خۆی ڕادەگرێت بەبێ ئەوەی ئاسۆیەکی سیاسی ڕوونی هەبێت، ئەمەش پێداگری مەزلوم عەبدی لەسەر پاراستنی هاوسەنگی و هەوڵدان بۆ کەمکردنەوەی ململانێ لەگەڵ دیمەشق و ئامادەکاری بۆ هەر سیناریۆیەک بەرەوڕویان بێتەوە.

ئارامی ئێستای شێخ مەقسوود و ئەشرەفیە و دەرەزور ئاگربەستێکی کاتییە، کە واشنتۆن لەڕێگەی فشاری دارایی و سیاسییەوە سەپاندویەتی، هەکارە بنەڕەتیەکانی ئەو ململانێیە وەک خۆیان ماون، سەرەڕای سەرکەوتنی کاتی واشنتۆن لە ڕاگرتنی گرژیەکان، بەڵام تا ئێستا چارەسەری ڕەگ و ڕیشەی قەیرانەکانی نەکردووە.

چانسی گەیشتنی هەسەدە بە ڕێکەوتنێکی سیاسی لەگەڵ دیمەشق ئاڵۆزە، ئاشکرایە کە ڕژێمی سوریا ئامادە نییە دەستبەرداری "ناوەندگەرایی ڕەها"ی خۆی بێت یان دان بە هەر ئیدارەیەکی سەربەخۆدا بنێت کە ڕەنگە ببێتە هۆی دابەشبوونی سوریا لە داهاتوودا.

ئەتوانین بڵێین ناوچەکە بەڕووی چەند ئەگەرێکدا بەکراوەیی دەمێنێتەوە، ئارامی پچڕپچڕ یان هەڵکشانێکی نوێ کە لەوانەیە لە دەیرەزور یان گەڕەکە کوردییەکانی حەلەب سەرهەڵبداتەوە، ڕێکەوتنەکانی ئێستا بەرگەی فشارەکانی بارودۆخی ئاڵۆزی سیاسی سوریا و ناوچەکە ناگرن و دۆخە سوریا لەم گێژاو و ناجێگیرییە سیاسییە لە سایەی دەسەڵاتی ئیسلامیدا نایەتە دەرەوە.

ناڕەزایەتی ملیۆنی دژی ترەمپ و هاوپەیمانەکانی!.. نوری بەشیر

رۆژی ١٨ی تشرینی یەکەمی ٢٠٢٥ خۆپیشاندانی ناڕەزایەتی سەرانسەری ئەمریکای گرتەوە، بەپێی میدیا ئەمریکی و جیهانییەکان لە ٥٠ ولایەتەکەی ئەمریکا ئەنجامدرا، کە لە ٢٧٠٠ شوێنی جیاجیاو بە بەشداری ٧ ملیۆن کەس بەڕێوەچوو، بە دروشمەکانی "نەخێر بۆ پاشا" و

"دیموکراسی نەک دیکتاتۆریەت" و "بەدژی دیکتاتۆری و فاشیەتی ترامپ" و چەندین دروشمی دیکەی پشتگیری لە کۆچبەران و دژی سیاسەتی ئابوری ترەمپ، فەزای هەموو ئەمریکای داگیرکردبوو.
ئەمە دووەم ناڕەزایەتی گەورەی ئەمریکایە لە دوای خۆپیشاندانی مانگی حوزەیرانی ڕابردوو، کە بە بەشداری ٥ ملیۆن کەس بە دژی دۆنالد ترەمپ و سیاسەت و حکومەتەکەی ئەنجامدرا. ئەم دوو خۆپیشاندانە چەندین ملیۆنیە لەلایەن بزووتنەوەی "نەخێر بۆ پاشا لە ئەمریکا" ڕێکخرابوو، کەدەیان ڕێکخراوی جۆراوجۆری مرۆڤدۆست و ئازادیخواز و چەپ تێیدا بەشدارن. ئەم خۆپیشاندانەی ئەمجارە، بە ترەمپ و حکومەتەکەی شۆک هێنەربوو، لەلایەک لەڕووی دروشمەکانی خۆپیشاندانەکەوە و لەلایەکی دیکەوە ڕێژەی زۆری بەشداربوان کە سەرجەم ئەمریکای گرتەوە لە شارە گەورەکانی: واشنتۆن، لۆس ئەنجلس، شیکاگۆ، بۆستن، ئەتلەنتا، میامی، ساراسۆتا کاونتی لە فلۆریدا، پیتسبورگ لە ویلایەتی پەنسیلڤانیاو هەروەها لە نزیک شوێنی مانەوەی ترەمپ لە مارالاگۆی فلۆریدا، کە تێیدا پشووی کۆتایی هەفتە بەسەر دەبات. هەروەها ئەم ناڕەزایەتیانە سنووری ئەمریکا تێدەپەڕێنێت، واتە جگە لە ئەمریکا، بزووتنەوەی ناڕەزایەتی "نەخێر بۆ پاشا" چالاکییان لە کەنەداش ئەنجامدا، کەبوونەوەی ناڕەزایەتی لە هەریەک لە شاری مالاگای ئیسپانیا و مالمۆی سوید بەڕێوەچوو.
ناوەڕۆکی ناڕەزایەتی ئەمجارەی هێزی ناڕازی مرۆڤدۆست و ئازادیخوازی ئەمریکا، لە بەرامبەر سیاسەتی ترەمپ و حکومەتەکەی لە ئاستی ناوخۆ و جیهاندا، بەتایبەت بەدژی باڵی توندڕەو و ڕاسیستی، ڕاستی بۆروژازیی ئەمریکایە، کە کەلێنی چینایەتی بەشێوەیەک فراوانکردەتەوە و ژیانی بە چینی کرێکارو هەژاران نەهێشتەتەوە. نەک دەیەوێت ئەم ئاراستە سیاسی و ئابوریە کۆنەپەرست و دژی ئینسانی و هەرشانە بەسەر خەڵکی کرێکارو کەمدەرامەتی ئەمریکادا فراوانبکاتەوە، بەڵکو دەیەوێت وەک بزوتنەوەیەکی بەرژوایی ڕاستڕەو دنیا بگرێتەوەو کاری بۆدەکات، کە نموونەکانی لە بەریتانیا و ئیتالیاو فەرەنساو هەندێ وڵاتی تری ئەوروپا خەریکی ئەنجامدانی جوڵەن دژی زەربەی زۆری کۆمەڵگەو مەدەنیەتی کۆمەڵگە بەشێوەی جۆراوجۆر.
لە یەکەمین ڕۆژەکانی دەورەی هەڵبژاردن و پلاتفۆرمی سیاسی و ئابوری کە ترامپ و لایەنگرانی و حزبەکەی خستیانە بەردەم کۆمەڵگەی ئەمریکی، بەدژی ئازادی سیاسی و هەڵسوڕان، بەدژی کۆچبەران، هەروەها سیاسەتی ئابوری بەدژی کرێکاران و لە بەرژوەندی سەرمایەداران، زیادکردنی باج، بەهێزکردنی مەیلی دینی لە بەرامبەر بە مەدەنیەتی کۆمەڵگەو… ریزی دەیان ملیۆن لە خەڵکی ئەمریکای

جوڵاند کە ئەم سیاسەتانەی دۆناڵد ترەمپ کۆمەڵگەی ئەمریکا نوقمی گێژاوی بێکاری، دژی خاریجیان، بەهێزکردنی مەیلی راسیستی و فاشیستی، گرانی و دژایەتی مافەکانی ژنان دەکات، هەربۆیە خەڵکی کرێکارو کەمدەرامەت لە دژی سیاسەتی ترەمپ هاتنەمەیدان.

لەم دەورەیەی دەسەڵاتی دیکتاتۆر و کۆنەپەرستیەی ترەمپدا، دەست براوە بە گۆڕینی سەرجەم یاسا؛ سیاسی و ئابوریەکان لەوانە: ٣٠٠ هەزار لە کارمەندی حکومی دەرکراوە، ٤٠٠ هەزار کۆچبەر بە زۆر لە ئەمریکا دەکراون، کەمکردنەوەی میزانیەی خزمەتگوزاریە تەندروستیەکان، ئیستغلالکردن و زیادکردنی باج لەسەر هاوڵاتیانی ئاسایی و کەمکردنەوەی لەسەر دەوڵەمەندان، قەرزەکانی حکومەت زیادی کردوە ئەمەش وادەکات بیشکێنێنەوە بەسەر خەڵکداو خەڵك باجەکەی بدات.

ئەگەرچی سەرانی حکومەتەکەی ترەمپ تۆمەت و ناوو ناتۆرە لەم خۆپیشاندانە دەدەن، مایک جۆنسن، سەرۆکی ئەنجوومەنی نوێنەرانی ئەمریکا گاڵتەی بە خۆپێشاندەران کرد و بە بڵاوکردنەوەی "رق لە ئەمریکا" تۆمەتباری کردن، هەروەها بە رۆژنامەوانانی راگەیاندو بە لێدان لە خۆپیشاندەران وتی: "ئەوەی دیموکراتە چەپڕەوەکان، کەسانی مارکسیست، سۆسیالیست، توندڕەوەکان و باڵی لایەنگری حەماس لەناو پارتەکەتان کۆدەکەنەوە."

لەبەرامبەردا خۆپیشاندەران گاڵتەیان بەو قسانە دەهات و دروشمەکانیان دەوتەوە لەوانە: دەبێت دۆناڵد ترەمپ بڕوات، داویان دەکرد جێبەجێکردنی ڕێکارە تووندەکان دژی کۆچبەران و سیستەمی نوێی پێناسی گومرگی هەڵبوەشێتەوە، خۆپێشاندەران لافیتە و دروشمی جیاوازیان بەرزکردبوویەوە، هەندێکیان داوایان دەکرد دیموکراسیی ئەمریکا بپارێزن، و ...تاد. ئەو دروشمەی کە زۆرتر ترەمپ و سەرانی حکومەتەکەی نیگەران کرد دروشمی "نەخێر بۆ پاشا و نا بۆ دیکتاتۆرو فاشیست" بوو.

هەروەها خۆپێشاندەران ڕەخنەیان لە سەرجەم ئەو سیاسەتانەی حکومەتەکەی ترەمپ گرت، بەوەی ملیاردێرە کۆمارییەکان هێرش دەکەنە سەر میدیا و نەیارە سیاسییەکان و کۆچبەرە نایاساییەکان، هەر لەم رووەوە سیناتۆر بێرنی ساندەرز لە ویلایەتی ڤێرمۆنت، کە کەسایەتیەکی دیارە لە ئەمریکا، لە لێدوانێکدا قسەی بە خۆپیشاندەران کرد و ڕەخنەی لە ملیاردێرە تەکنەلۆژییەکان گرت و ڕایگەیاند لەوەتەی ترەمپ بووەتە سەرۆک ئەوان دەوڵەمەندتر بوون، لەوانە: ئیلۆن ماسک، جێف بیزۆس، مارک زوکەربێرگ "و ئەو فرە ملیاردێرانەی دیکەی کە لەکاتی دەستبەکاربوونیدا ڕاست لە پشت ترەمپەوە دانیشتبوون.

هەروەها لەژێر گوشاری خۆپیشاندانەکەدا ترەمپ لە یەکێک لە قسەکانیدا دەڵێ ئەوان وەک پاشا ئاماژەم پێدەکەن، من پاشا نیم وە وتی کارەکانی بۆ ئاوەدانکردنەوەی وڵاتێکی قەیراناوی پەیوستن و ئەو تۆمەتانەی کە گوایە وەک دیکتاتۆرێک یان فاشیستێک ڕەفتار دەکات، بە هیستریا ڕەتیکردنەوە.

ئەم ناڕەزایەتیە گەورەیە ئەگەرچی لە ئەمریکا بوو، ئەگەرچی دژی ترەمپ و حکومەتەکەی و دژی سیاسەت و بەرنامە ئابوریەکەی بوو، بەڵام لە ناوەرۆکدا بەدژی دەسەڵاتی پاشایەتی واتە دەسەڵاتی بێڕکابەری و سەرکوتی ئەوبوو، بەدژی سیاسەتی راسیستی دژی پەنابەری ئەوبوو، بەدژی سیاسەتی ئابوری دژی کرێکاران و کەمدەرامەتی ئەو بوو، هەروەها ئەم ناڕەزایەتیە بەرفراوانە پەیامی دژی هەموو ئەو حکومەت و سەرانی ئەو حکومەتانەی لەگەڵ خۆی هەڵگرتووە کە لەدەوری سیاسەتی ترەمپ، لەدەوری بەرنامەو بەژەوەندیەکانیان لەگەڵ بەرژەوەندی ترەمپ و حکومەتەکەیەدایە، ئەوا ناوەرۆکی ئەم ناڕەزایەتیانە بەدژی هەموو سیستەمی سەرمایەداری و حکومەت و سەرانی ئەو وڵاتانەیەو لە بەرژوەندی خەڵکی کرێکارو برسی و هەژارو کەمدەرامەتی کۆمەڵگەدایە لە ئاستی جیهانیدا، بۆیە پەیامی ناڕەزایەتیەکی جیهانی هەڵگرتووە لەگەڵ خۆیدا.

ئەو نۆکەرە خۆفرۆشانەی صەدام حوسێن کە کوردیان ئەنفال کرد- ئەنفالی یەك. عەلی مەحمود محەمەد

پرۆسەی ئەنفالی یەکەم شەوی سێشەممە کاتژمێری 2:25 بەرەبەیانی رێکەوتی 1988-2-23 دەستی پێکرد تاکو شەممە رێکەوتی 1988-3-19 بەردەوام بوو, کۆی گشتی 26 رۆژی خایاند, بە سەرکردایەتی سوڵتان هاشم سەرکرەی ئۆپەراسیۆنی ئەنفال, لیوا روکن کەماڵ ساجت فەرماندەی فەیلەقی یەك، لیوا روکن نیعمە فارس حوسین محیاوی فەرماندەی لەشکری پێنجی ئەوکات، وە بە سەرپەرشتی عەلی حەسەن

مەجید بەرپرسی بیرۆی باکوری حیزبی بەعس، سەرۆکی ئەرکانی سوپا فەریقی روکن نزارعەبدولکریم خەزرجی ئەنجامدرا.
لە ئۆپەراسیۆنەکە هێزی ئاسمانی بە فڕۆکەی شەڕکەر و کۆپتەر, یەکەکانی تۆپخانە, تانك, زرێپۆش, هێزی پیادەو تایبەت بەشدار بوون.
20 لیوای سوپای عێراق و 30 فەوجی سەر بە گاردی کۆماری و هەموو فەوجە جاشەکانی سەرکردایەتی جەحافلی بەرگری نیشتمانی یەك” لە ئاستی فرقەدا بووە” و مەفرەزە تایبەتەکانی 29,68,87,119 تەواری سلێمانی و مەفرەزەکانی ئەمن ناسراو بە مەزفرەزە خاسەکان بەشداربوون لە ئۆپەراسیۆنەکە, کۆی هێزەکەی سوپای ئەنفال مەزەندە دەکران بە زیاتر لە 120 هەزار کەس, واتا هەر دە مەتر چوار گۆشە جاش یان سەربازێکی بەرکەوتووە.
لە نێ قەڵەوە هێرشکرایە سەر گوندەکانی دۆڵی جافایەتی تا مەرگە بە درێژایی 70 کیلۆمەتر، کە بریتین لە گوندەکانی سنووری قەزا و ناحیەکانی (دوکان، بنگرد، چوارتا، قەڵا چوالان، ماوەت, کارێزە, سەرچنار و سورداش), پانتایی روپێوەکەی نزیك بە 1154 کیلۆمەتر چوارگۆشە دیاریکراوە.
بەرەبەیانی رۆژی سێشەممە رێکەوتی 1988-2-23, هێزە پەلاماردەرەکەی سوپای عێراقی بە چەکی کیمیاوی لە گوندەکانی چەخماخ, یاخسەمەر, هەڵەدن, چاڵاوە, سەرگەڵو و بەرگەڵەویان دا, رۆژانی 25 و 26ی شوبات گوندەکانی سەرگەڵو, هەڵەدن, یاخسەمەر و گۆزەڵە کیمیاباران کرانەوە. لە کیمیابارانەکەی 26 مانگ 8 شەهید و 201 بریندار هەبوون, دوای کۆتایی قۆناغی ئەنفالی یەك بە چوار رۆژ لە رێکەوتی 1988-3-23 جارێکی دیکە بە چەکی کیمیاوی لە گوندی شاناخسەی ناوچەی ماوەتی دا, 22 کەس شەهید بوون و زیاتر لە 720 سڤیل و پێشمەرگە بریندار بوون, هەمان گوند هەردوو رۆژانی پێشتریش کیمیاباران کراوە, لە پرۆسەی ئەنفالی 1 بە گشتی 7 جار دەڤەرەکە کیمیابارانکرا.
زیاتر لە 51 گوند لەم قۆناغەدا بەر شاڵاوەکە کەوتن و تەختکران، هەموو خانوو و مزگەوت و قوتابخانەو نەخۆشخانەکانی رۆخێنران و بەشێك لە خەڵکەکەشی ئەنفالکران, یەکێك لە ئامانجە سەرەکییەکانی ئەم قۆناغەی ئەنفال، لاوازکردنی هێزی پێشمەرگە بەتایبەتی یەکێتی نیشتمانی کوردستان بوو, کە دوواتر ئەنفال کرایە مەدەلی ئۆپەراسیۆنی قڕ کردنی کورد.
لە ئەنفالی یەکدا دەیان کەس دوای بەجێهێشتنی ماڵەکانیان لە رێگا لە ناو بەفر رەقبونەوە, لە کاتی هەڵاتن بۆ ئەو دیو سنوورەکان, زیاتر لە 160 هاووڵاتی سڤیلی تریش لەو شەڕو گەمارۆیەدا کوژراون.

تەنها بە پێی نووسراوی بێ ژمارەی بەڕێوەبەرایەتی حەرەکاتی سەربازی 43 پیاو و 39 منداڵ, 17 ژن لە سنووری مەرگە دەستگیرکراون, وەك خێزانی تێکدەران ناسێنراون, وە 43 تێکدەر کوژراوە, 283 ش برینددار کراون.
پرۆسەی ئەنفالی یەك بە بەیانی فەرمی ژمارە 3087ی فەرماندەیی هێزە چەکدارەکان لە رۆژی شەممە رێکەوتی 19-3-1988 کۆتایی هات, تیایدا وێڕای رۆڵی سوپا, ستایشی رۆڵی جاشە کوردەکانیش کراوە لە سرخستنی ئۆپەراسیۆنەکە, لەو رۆژەدا بۆ یەکەمجار دەستەواژەی ئەنفال بەکار هات, کە داهێنانی گۆڕ بە گۆڕ لیوا روکن ساجت جەنابی بووە.
لە ژمارە 960 ی رۆژی 24-3-1988ی رۆژنامەی هاوکاریدا بەو پەڕی شانازییەوە چاوپێکەوتنێکیان لە گەڵ عەمیدی تایبەت عەلی حسێن خەزعەل فەرماندەی هێزی بەدری کوبرا کردووە, کە بەم شێوەیە باسی شەڕەکان و بەشداری جاشەکان دەکات" هاریکاریکردن لە نێوان ئێمەو فەوجەکانی بەرگری نیشتمانی زۆر دیارو رێك و پێك بوو, تێیدا فەوجەکان لە رۆڵەکانی گەلی کوردی خۆشەویستمان قوربانیەکی مەزنیان بەخشی). هەروەها سابیر دوری کە ئەو کاتە بەڕێوەبەری ئیستخباراتی عەسکەری بووە لە پرۆسەی دادگایی ئەنفال دەڵێت" لە ئەنفالی یەك قورسایی پەلامارەکە جاشی خەفیفە بوو". هەرچەندە نزار خەزرەجی ئۆپەراسیۆنی ئەنفالی یەکەم بە ئۆپەراسیۆنی سوپا دەداتە قەڵەم. لە ئۆپەراسیۆنەکە 5 مەفرەزە خاسەو 105 فەوجی جاش بەشداری دەکەن, جگە لە قوربانییەکانی چەکی کیمیاوی و تۆپباران و رەقەوە بوو و ه□□□د□ران, ئەوانەی ناویان زانراوە 404 کەس ئەنفالکراوی نەگەڕاوەن.
ئەو پیاوە خۆفرۆشە ئازایانەی جەلاد سەدام حوس□□ن بەشداری لە کاولکردن و کوشتنی رۆڵەکانمانیان کرد, لە زەوی و ئاسمانەوە پەلاماری خەڵك و خاکی نیشتمانەکەمانیان دا, ئەم پیاوە ئازایانەن کە ئەوێ رۆژێ رێزیان لێگیراوە لە بەرامبەر کۆمەڵکوژکردنی گەلەکەمان, جگە لە بەشی سەربازی کە کوردی تێدایە, نزیك 70%یان جاش و چەکداری کوردن:
بە فەرمانی کۆماری ژمارە 346 لە رێکەوتی 11-4-1988 , بڕیاری بەخشینی نیشانەی ئازایەتی درا بە لیوا روکنی پیادە سوڵتان هاشم ئەحمەد . هەروەها بە فەرمانی کۆماری ژمارە 773 لە رێکەوتی 23-7-1988 بڕیاری بەخشینی نیشانەی رافدەینی پلە دوو درا بە لیوا روکنی پیادە سوڵتان هاشم ئەحمەد فەرماندەی ئۆپەراسیۆنی ئەنفالی یەك, هەروەها بە فەرمانی کۆماری ژمارە 773-ا چوار نیشانەی ئازایەتی بەخشرایەوە بە لیوا روکن پیادە سوڵتان هاشم.
هەروەها لە رێکەوتی 10-11-1988 بە پێی نووسراوی ژمار ە 1-18-

5812 ب فرمانی صدام حوسن نیشانی ئازایتی بخشرا ب فریق روکن فارس نیعم حوسن محیاوی جگیری سرکی ئرکانی سوپا ب راهنان ب هکاری سرکردایتی کردنی فیلقی پنج لئپراسینی ئنفالی یك.
ب پی مرسومی کماری ژمار 675 ل رکوتی 26-6-1988 بهی نواندی ئازایتی ل پرسی ئنفالی یك ل سنووری فیلقی یك دژ ب ئرانی دوژمن, نیشانی ئازایتی بخشرا بمانی ل خوارو ناو پلو پستیان هاتوو:
یکم: ب یککانی بارگای فیلقی یك و یککانی پیوست پوی.
1-لیوا عامر شیت حوسن امر مدم انفال
2-عمید رکن درع علی عزیز الغدعم چ ر اقدم ش ا د فل 1
3-عمید رافع حمدون زنون مقر فل 1
4-عمید نیزامدین محمود مقر فل 1
5-نقیب فواز هاشم ئحمد امر س ح قائد فل 1
6-نائب زابت غانم خدر شاهین س ح قائد فل 1
7-نائب زابت محمد ئیبراهیم حامد س ح قائد فل 1
8- نائب زابت یوسف اعکوب وکاع س ح قائد فل 1
9-نائب زابت نعیم داود مرقص س ح قائد فل 1
10- جاش نوزاد عبدالحمان رستم فوج 115
11- جاش هادی عبدالقادر ئحمد فوج 61
12-جاش محمد ئیبراهیم محمد فوج 171
13- جاش سعید عزیز رشید فوج 213
دووم: بخشینی نیشانی ئازایتی ب ئندامانی یکی فرقی مشاتی 4
1-لوا رکن عسمت سابر عومر قائد فق مش -4
2-عمید حبیب خدر ئیبراهیم امر مدم فق مش -4
3-عقید شهاب ئحمد علی امر لمغ 2 فل 4
4-عقید کاکل حمد امر فوج دفاع وگنی-51
5-مقدم رکن عامر یوسف حسن چ ر 2 ح فق مش-4
6-مقدم قوات خاس حمید عباس عبدالرسو امر ف 2 لمش -19
7-مقدم سلاحدین محمد عبدالکریم امر ك م م -662
8-رائید عبدالستار محمد شانی ف1 لمغ 2 فل 4
9-رائید محسن کرجی رجا امر ك د ب -51
10-رائید صباح نازم رقیب سورچی امر فوج دفاع وگنی-2
11- نقیب حسام حمید حسن ف1 لمش -19
12- رائید مزاحم عبدالغنی زنون ف 3 لمغ 2 فل 4

13- نقیب قوات خاسە عەبداڵلە حەسەن ساڵەح مستشار فوج دفاع وگنی 151
14-ملازم اول شهاب احمد حوسێن ف 1 لمغ 2 فل 4
15-ملازم اول حویش مەحمود رەجەب ف 3 لمغ 2 فل 4
16-ملازم اول جمعە حەمید رەحیم ف 1 لمغ 2 فل 4
17- ملازم فرهاد مامند حەمید فوج دفاع وگنی-51
18- مستەشار مامەند حەمەد مولود فوج دفاع وگنی-51
19-مستەشار صابیر رەقیب محەمەد سورچی فوج دفاع وگنی-2
20-مستەشار فەخری ئیسماعیل عەبدالقادر فوج دفاع وگنی-133
21- مستەشار محەمەد تاهیر زیکاوی فوج دفاع وگنی-107
22-مستەشار خەلیل عەبدوڵا ئیبراهیم الشرفانی فوج دفاع وگنی-109
23-مستەشار سوارە فەرەج فەتاح الجاف فوج دفاع وگنی -239
24-مستەشار حیدر رەشید حمد امین فوج دفاع وگنی -78
25-مستەشار شەعبان محەمەد تەها فوج دفاع وگنی -20
26-مستەشار قادر شەفیق نەعمان فوج دفاع وگنی -63
27-مستەشار شێخ مەجید بایز حەسەن فوج دفاع وگنی -61
28-مستەشار قاسم فارس تاهیر ئاغا فوج دفاع وگنی -85
29-مستەشار جەماڵ فەقێ حوس□ن فوج دفاع وگنی -97
30-مستەشار شەریف مەحمود مەعروف فوج دفاع وگنی -126
31-مستەشار عوسمان عەبدالڕەحمان فەتح اللە فەوج 165
32-مستەشار عومەر ئەحمەد عەلی فەوج 171
33-مستەشار خدر رەشید بەحری فەوج 173
34- جاش رەشید رەحمان مەجید فەوج 51
35- جاش موحسین عەبدوڵا ئاغا مەجید ئاغا فەوج 51
36- جاش صەباح قادر محەمەد فەوج 51
37- جاش نازم رەقیب محەمەد فەوج 2
38- جاش بشار خەلیل تۆفیق فەوج 2
39- جاش برزۆ مەزهەر تقی الدین فەوج 2
40- جاش مەهدی سامی کزۆ فەوج 2
41- جاش فاروق محەمەد رەحیم فەوج 151
42- جاش حوسێن ساڵەح رەشید فەوج 151
43- جاش عەزیز کەریم حسەن فەوج133
44- جاش برهان ئەحمەد یونس فەوج107
45- جاش حەجی رەشید محەمەد فەوج107
46- جاش زیاد حوسێن عەبدوڵا فەوج 109
47- جاش کماڵ ئیسماعیل عومەر فەوج109
48- جاش عەلی حوسێن عومەر فەوج109

49- جاش تاریق سدیق حمە سو فەوج 239
50- جاش عەلی قادر مەجید فەوج 239
51- جاش جەمیل مستەفا محەمەد فەوج 51
52- جاش محەمەد حامد عەبداللە فەوج 2
53- جاش عەبدوڵا کەریم مەولود فەوج 61
54- جاش عەبدالڕەحمان حەسەن محەمەد فەوج 61
55- جاش سلێمان عارف حەمەد مستەفا فەوج 85
56- جاش بەکر عەبدولا رەشد کەریم فەوج 85
57- جاش ساڵەح محەمەد حەمەدەمین فەوج 97
58- جاش محەمەد عەبدالکەریم قادر فەوج 97
59- جاش حەسەن مەحمود هورمانی فەوج 115
60- جاش سدیق ئەحمەد عەلی فەوج 171
61- جاش محسن حسامەدین عەلی فەوج 126
62- جاش رەشید مەعروف محەمەد فەوج 126
63- جاش محەمەد ئەمین قادر محەمەد ئەمین فەوج 126
64- جاش یوسف بابا رەسوڵ عەلی فەوج126
65- جاش کەریم مەعروف فەیزوڵا فەوج 126
66- جاش فەتاح عومەر نەریمان فەوج 165
67- جاش سەعید عەبدوڵا عەزیز فەوج 165
68- جاش عەبدوڵا رەسوڵ ئیسماعیل فەوج 171
69- جاش مەحمود عەبدوڵا ئەحمەد فەوج 171
70- جاش بایز عەزیز رەشید فەوج 213
71- جاش محەمەد قادر با□□ ف□وج 1
72- جاش ئەحمەد ئەحمەد حوسێن فەوج 2
73- جاش سەلیم سوڵتان زێباری فەوج 23
74- جاش رسرکوت حەسەن رەسوڵ فەوج 51
75- جاش عومەر بایز حەسەن فەوج 61
76- جاش جاسم فارس تاهیر فەوج 85
77- جاش کەماڵ فەقێ حوسێن فەوج 97
78- جاش ئیبراهیم مەحمود مەعروف فەوج 126
79- جاش کاکا دین محەمەد خورشید فەوج 165

سێیەم: بەخشینی نیشانەی ئازایەتی بە یەکەی فرقەی پیادەی 33

1-لواو رکن مشاە رەمزی مەحمود عەبدوڵا قائید فرقە مش-33
2-عەمیدی قوات خاسە عەلی حوسێن مزعەل امر لمش 72
3-عەمید مەتەر محەمەد ساڵەح امر مدم فق-33
4-عەقیدی روکنی قوات خاسە خالید بەهلول العیبی امر لمغ-1 فل 1 خ
5-مقد□می روکن قوات خاسە ئەحمەد شاکر مەحمود مقدم لمغ -1فل 1 خ

6-رائید نوری حامید ئەحمەد امر ك مدم-956
7-رائید خزەیر عەبدوڵا سواد لمغ-1 فل 1 خ
8-رائید عامر ساڵەح محەمەد امر ف 1 لمش-72
9-رائید رەعد سوادی مراح امر ف 2 لمش-72
10-رائید رەعەد حەمید شەبیب امر ف 3 لمش-72
11- رائید عەلی کرمش حەسەن امر ك مدم-79
12-نەقیب قوات خاسە مەحمود سلەمان رەشید امر ف 3 لمخ – 1 فل 1 خ
13-نەقیب قوات خاسە سلاحەدین فلیح کاتع امر ف 2 لمخ – 1 فل 1 خ
14-نەقیب سەعدی عەبدالحەمید خەلیل امر ف 1 لمخ – 1 فل 1 خ
15-ملازم اول عەدنان ئەحمەد محەمەد ك د ب -41
16- جاش تەیب تاهیر ئەحمەد فەوج 2
17- جاش بەشیر عەزیز خدر فەوجی 2
18- جاش قادر فەرحان قادر فەوجی 51
19- جاش کاکە رەش مەولود خدر فەوج 51
20- جاش کامەران عارف عومەر فەوج 239
21- جاش عەلی سەعید محمد فەوج 239
22- جاش رەمەزان رەشید حەسەن فەوج 109
23- جاش حوسەن ئاشوور میکائیل فەوج 109
24- جاش ئەحمەد عوسمان عەزە فەوج 107
25- جاش سلیم یونس بوکان فەوج 107
26- جاش فەیسەل رەسوڵ مستەفا فەوج 133
27- جاش خالید محەمەد خالید فەوج 133
28- جاش عەبدوڵا حەمەد ئەمین فەوج 151
29- جاش صابیر قادر عەزیز فەوج 151
چوارەم: بەخشینی نیشانەی ئازایەتی بە یەکەکانی سەر بە قیادەی قوات جەحفەل 1
1- لیوا روکن ایاد خلیل زکی قائد قوات جح د و -1
2- عەمید قوات خاسە نسەیف جاسم حەمادی امر لمغ-2 فل 6
3- عەمید زەنون یونس عەبدوڵا امر المقر المسیگر لمدم ق ق جح د و 1-
4- عەقید نزار ئەحمەد شەهاب امر لمش -39
5- مقەدەم روکن قاسم ئیبراهیم عەلوان چ ر 3 ق ق جح د و -1
6- مقەدەم ئەحمەد محەمەد فەرەج مقر ق ق جح د و -1
7- مقەدەم عەدنان خەلیفە جاسم امر ف 1 لمغ -2 فل 6
8- مقەدەم عەبدالقادر سەلمان عومەر امر لمر ف 3 لمش -36
9- مقەدەم حوسەن فەزڵەدین عەبدالقادر امر ك م م -22
10- مقەدەم عەلوان محەمەد عەلوان امر ف 1 لمش -39

11- مقەدەم سەعد عەبد الغنى عوسمان امر ف 2 لمش -39
12- مقەدەم روكن حوسێن عەلى حەميد امر لمش-36
13- رائيد عەزاب ئەحمەد عەبد امر ف 2 لمغ 2-فل 6
14- رائيد عەبدالسەلام عفريب كزار امر ف 3 لمغ 2-فل 6
15- رائيد خاليد محەمەد عەبدالەتيف امر ف 1 لمش-36
16- رائيد جاسم محەمەد جاسم امر ف 3 لمش-36
17- رائيد ناسر رەحيم يوسف ك م م -103
18- رائيد عوسمان عەبدوڵا محەمەد عەلى امر ف 2 لمش – 438
19- نەقيب فازڵ حنەيتر جەوهەر ف 1 لمش -438
20- نەقيب عەلى حوسێن سرير ف 3 لمش -438
21- رائيد حەقى ئيسماعيل حەسەن و-امر ف 2 لمش -438
22- ملازم اول عەبدالقادر معتەسەم شهاب ف 1 لمش-39
23- ملازم اول سالم تايە وەيس ف 2 لمش-36
24- ملازم اول حوسێن رەحيم سامر ف 3 لمش-39
25- ملازم اول محەمەد عرێبى شەمران ف 3 لمغ – 2 فل 6
26- ملازم اول سەمير ئيبراهيم عەبدوڵا ك د ب-41
27- ملازم محەمەد ئيبراهيم تاڵب ك م م -662 ق خ
28- جاش ئيبراهيم شێخ نەسرەدين فەوج 102
29- جاش نامق عەزيز ئەحمەد فەوج 102
30- جاش محەمەد سەعيد ئەحمەد حەمەد فەوج 197
31- جاش عەلى ئەحمەد محەمەد فەوج 197
32- جاش خدر فەتاح حوسێن فەوج 170
33- جاش مەحمود فەتاح حوسێن فەوج 170
34- جاش تەحسين شاوەيس سەعيد فەوج 172
35- جاش هادى شاوەيس سەعيد فەوج 172
36- جاش ئەنوەر رەسوڵ ئيسماعيل فەوج 171
37- جاش ئيسماعيل مەحمود رەسوڵ فەوج 21
38- جاش نەجمەدين ساڵەح ئەحمەد فەوج 174
39- جاش ئەكرەم جەعفەر ئەمين فەوج 174
40- جاش لەتيف ئەحمەد زێبارى فەوج 1
41- جاش قەدرى ئەحمەد زێبارى فەوج 1
42- جاش مەلا محەمەد تاهير خاليد فەوج 1
43- جاش عاسف ئەحمەد زێبارى فەوج 23
44- جاش عەلى تەمەر خاليد عومەر فەوج 23
45- جاش خاليد عەبدالڕەحمان فەوج 23
46- جاش سليم مەمەند رەسول فەوج 98
47- جاش حوسێن محەمەد عوسمان فەوج فەوج 75

48-جاش سەعید زەراری فەوج 25
49- جاش محەمەد سەعید مەحمود فەوج 118
50- جاش ئەنوەر محەمەد رەزا مەحمود فەوج 131
51- جاش صەباح سەعید کەریم هاواری فەوج 106
52- جاش خالید مەحمود ئەحمەد فەوج 96
53- جاش محەمەد عومەر ئەمین فەوج 81
54- جاش حەسەن ئەمین فەرەج فەوج 201
55- جاش محەمەد سەلیم قادر عوسمان فەوج 17
56- جاش عەلی خدر دەروێش فەوج 17
57 -جاش شکور عەبدالڕەحیم ئەحمەد فەوج 172
58- جاش حەسیب دەروێش عوسمان فەوج 172
59- جاش کەریم ساڵەح مارف فەوج 237
60- جاش محەمەد مەمەند رەسوڵ ئاغا فەوج 98
61- جاش زەکی حاجی بابە فەوج 1
62- جاش ماهر حاجی فەوج 1
63- جاش ئەحمەد رەشید ئەسعەد فەوج 23
64- جاش شاکر کەریم زەباری فەوج 23
65- جاش عەزیز نەسرەدین عەزیز فەوج 102
66- جاش حەمەدەمین رەحمان حەمە فەوج 102
67- جاش جەماڵ مەحمود مارف فەوج 102
68¬ – جاش عومەر محەمەد رەزا فەوج 131
69- جاش رەحمان ئەحمەد ئەحمەد فەوج 171
70- جاش رەزا عەلی رەحیم فەوج 174
71- جاش خەلیل کەریم حەمە فەوج 51
72- جاش مستەفا تەها سەلام فەوج 1
73- جاش محەمەد ساڵەح محەمەد فەوج 23
74- جاش ئیسماعیل رەشید ئیسماعیل فەوج 239
75- جاش سەلام بایز حەسەن فەوج 61
76- جاش عەلی مەحمود محەمەد فەوج 173
77- جاش عومەر دەروێش نادر فەوج 174
78- جاش محەمەد حوسێن عەلی فەوج 118
79- جاش حەسەن سەعید ساڵەح فەوج 106
80- جاش محەمەد شەمسەدین فەوج 81
81- جاش کەریم خزەیر مشیر فەوج 201
82- جاش عەبدوڵا عەلی حەمە فەوج 96
83- جاش خەلیل میران قادر فەوج 71

پێنجەم: بەخشینی نیشانەی ئازایەتی بە کەرتی فڕۆکەوانی سوپای

عێراقی

-1 عەقید روکن تەیار ئیسماعیل سەعید فارس امر جناح گیران الجیش -1

-2 مقەدەمی تەیار ئەحمەد رەشید فتنە امر سرب -2

-3 مقەدەمی تەیار عەبدالڕەزاق ئیبراهیم عەبدالڕەزاق امر سرب -530

-4 مقەدەمی فڕۆکەوان خزەیر عیسا جەواد امر سرب -4

-5 رائیدی فرۆکەوان ئەنوەر حەمەدەمین سرب-4

-6 رائیدی فرۆکەوان عەمران کازم هندی سرب-2

-7 رائیدی فرۆکەوان عەبدالباست ئیبراهیم یاسین سرب-2

-8 ملازم اول تیار خلف حسێن عەلاوی سرب-41

-9 ملازم اول تیار الهام عون الرفیق یونس سرب-4

-10 ملازم اول تیار خالید عەبدالعەزیز عەبدوڵا سرب 4

هەروەها بە پێی نوسراوی سەرۆکایەتی کۆمار ژمارە 1-18-2874 لە رێکەوتی 25-5-1988 بە واژۆی فریق رکن عەلائەدین کازم حەماد راستگری نهێنی سەرکردایەتی گشتی هێزە چەکدارەکان ئەم 12 کەسە رێز لێنان بە نیشانەی ئازایەتیان بۆ کراوە کە بریتین لە:

-1 مستەشار نەوزاد ئەنوەر بێتواتە فەوجی بەرگری نیشتمانی 4

-2 مستەشار لەتیف ئەحمەد محەمەد زێباری فەوجی بەرگری نیشتمانی1

-3 مستەشار مەحمود حەمە رەسوڵ فەوجی بەرگری نیشتمانی 26

-4 مستەشار عەباس حاجی ئاغا سەرسیان فەوجی بەرگری نیشتمانی66

-5 مستەشار سەلیم مامەند رەسوڵ ئاغا فەوجی بەرگری نیشتمانی 98

-6 مستەشار جەماڵ خدر خالید دوبردانی فەوج بەرگری نیشتمانی 110

-7 مستەشار عەباس بایز بالو ئاغا فەوجی بەرگری نیشتمانی 91

-8 مستەشار عومەر با بەکر سەلیم فەوجی بەرگری نیشتمانی 114

-9 مستەشار محەمەد عەلی رەسوڵ فەوجی بەرگری نیشتمانی 148

-10 مستەشار حوسێن محەمەد عوسمان فەوجی بەرگری نیشتمانی 175

-11 مستەشار با بەکر وسو محەمەد فەوجی بەرگری نیشتمانی 112

-12 مستەشار محەمەد کانبی بالو ئاغا فەوج بەرگری نیشتمانی 147

ئەگەر ئەمانە نیشانەی ئازایەتییان پێ درا بێت لە پرۆسەی ئەنفال, جگە لە کورد کوژەکان چ ناوێکی دیکەیان لێ بنێین؟.

قانع ڕەشیدو ئاوێتەبوون.. ستار ئەحمەد

متوربەکردن

ئەمە ، ماچە ؟
یان متوربەکردنمە..
بۆ ، خەت ؟
کە گشت،
وردەکاری و
تامەزرۆیی و،
جوانیەکانتم تیا ،
خاڵی ئەکەیت؟
ئەمە لەباوەش گرتنە ؟
یان ، هەوەدانە :
بە گەڕانەوەی،
پەراسووە چەوتەکە.
بە جەستەم ، و…
دووبارە بوونەوەمان ،
بەیەک..؟؟

ئەم شیعرە کورتە، بە شێوەیەکی قووڵ و هونەری، هەست و سۆز و پرسیارگەلێکی فەلسەفی سەبارەت بە سروشتی پەیوەندییەکی نزیک و خۆشەویستی دەوروژێنێت. لێرەدا هەڵسەنگاندنێک بۆ شیعرەکە دەخەمەڕوو :

: وشەی "متوربەکردن" وەک نازناو و لە ناوەڕۆکی شیعرەکەدا، بە تایبەتی لەگەڵ وشەی "ماچ" بەراورد دەکرێت، پێدەچێت ئاماژە بێت بە شێوەیەک لە تێکەڵبوون، هەڵمژین، یان داگیرکردنێکی ڕۆحی و سۆزی. لەوانەیە بە واتای چوونە ژوورەوە یان تێکەڵکردنی قووڵ بێت، کە سنوورەکانی خودی کەسەکە دەشکێنێت. ئەم وشەیە تەوژمێکی تایبەتی و نهێنی بە شیعرەکە دە بەخشێت.

پرسیاری یەکەم :

(ماچ یان متوربەکردن بۆ خەت؟):
شیعرەکە بە پرسیارێک دەست پێدەکات: ئایا ئەمە تەنها "ماچ"ێکی

سادەیە یان “متوربەکردن”ەکی قووڵە “بە خەت”؟
متوربەکردن بە خەت: ئەمە واتای ئەوەیە کە کەسی خۆشەویست هەموو وردەکارییەکان، ئارەزووەکان، جوانییەکانی شاعیر لە خۆیدا کۆدەکاتەوە و دەیانکێشێت. وەک ئەوە وایە خۆشەویستەکە ببێتە گۆزەیەک کە شاعیر تێیدا خاڵی دەبێتەوە. لێرەدا، تێکەڵبوونەکە گەیشتووەتە ئاستێک کە شاعیر هەست دەکات بوون و ناسنامەی خۆی لەدەست دەدات یان تێکەڵ بە بوونی ئەوی تر دەبێت.
پرسیاری دووەم (لەباوەش گرتن یان گەڕانەوەی پەراسووە چەوتەکە؟):
: ئایا ئەمە تەنها “لەباوەش گرتن”ەکی جەستەییە، یان هەوڵدانێکە بۆ چاککردنەوەی کەمییەک یان کەلێنێکی ڕۆحی؟
پەراسووە چەوتەکە: ئەم دەستەواژەیە ئاماژەیەکی ئایینی و ئەفسانەی هەیە (بە تایبەت لە چیرۆکی دروستبوونی حەوا لە پەراسووی ئادەم)، کە لە کولتووری کوردیشدا بەرهەمی زۆری شیعری لێ کەوتووەتەوە. مەبەست لێی ئەوەیە کە دوو خۆشەویست لە بنەڕەتدا بەشێکن لە یەک بوون (یەکێکیان “پەراسووی چەوتەکە”یە کە دەبێت بگەڕێتەوە شوێنی خۆی) و تەنها بە یەکگرتنەوەی ئەم دوو بەشەیە کە “دووبارە بوونەوە بە یەک” تەواو دەبێت.
واتە، لەباوەش گرتنەکە تەنها کارێکی جەستەیی نییە، بەڵکوو پرۆسەیەکی ڕۆحییە بۆ تەواوکردن و گەڕانەوە بۆ حاڵەتی ڕەسەنی یەکبوونی.
زمان و دەربڕین: شیعرەکە زمانی سادە و لە هەمان کاتدا قووڵ بەکاردەهێنێت. بەکارهێنانی وشەگەلی وەک “متوربەکردن” و “تامەزرۆیی” کاریگەرییەکی تایبەتی هەیە.
بەکارهێنانی پرسیار: تەکنیکی پرسیارکردن ـــ شیعرەکە زیندوو دەکاتەوە و خوێنەر ناچار دەکات بە شێوەیەکی قووڵ بیر لە پەیوەندییەکە بکاتەوە.
لە چەند دێڕێکی کورتدا، شیعرەکە کۆمەڵێک بیری گەورە (ناسنامەی تاک، تێکەڵبوون لە خۆشەویستیدا، تەواوکاری ڕۆحی) دەخاتە ڕوو.
: ئاماژەدان بە چیرۆکی “پەراسووی چەوت” قووڵاییەکی فەلسەفی ، بە شیعرەکە دەدات.
ڕیتم : شێوازی دابەشکردنی دێڕەکان و بەکارهێنانی کەمکردنەوەی دێڕەکان ، ئاماژە بە پچڕان و قووڵبوونەوەی بیرەکان دەکات.
بەکورتی :
ئەم شیعرە نموونەی شیعرێکی نوێی کوردییە کە توانای تێپەڕاندنی سنوورەکانی هەستی سادەی خۆشەویستی هەیە. بە گەڕانەوە لە پەیوەندییەکی نزیکەوە، پرسیار لەسەر ناسنامە و یەکبوونی مرۆڤ دەکات. پرسیاری شاعیر ئەوەیە:

ئایا ئەم تێکەڵبوونە بوونم هەڵدەمژێت یان تەواوم دەکات؟
لە کۆتاییدا، شیعرەکە ڕوونی دەکاتەوە کە لە خۆشەویستی ڕاستەقینەدا، ماچ و لەباوەش گرتن تەنها کرداری جەستەیی نین، بەڵکوو گەڕانەوەیەکی پیرۆزن بۆ یەکێتییەکی لەمێژینەی ڕۆحی.

ستار ئەحمەد

لەچلەی کۆچی دواییکردنی نووسەر و فۆلکلۆرپەروەر (هاشم شەناغەیی) دا.. کامەران حاجی ئەلیاس

هەرچەندە دانیشتووی یەك گەرەك بووین، بەڵام من كاك (هاشم حاجی عەلی شەناغەیی)م زیاتر لە رێگەی هامووشۆ کردن بۆ مزگەوت وە لە رێگەی ئامادەبوونی لە کۆڕە هونەرەی و ئەدەبییەکانم ناسی . ئەو جگەلەوەی نووسەرێکی بواری حەیران و فۆلکلۆر بوو یەکێك بوو لە ئامادەبووانی سەرجەم کۆڕە هونەری وئەدەبیەکان دا کە لە شاری هەولێر ئەنجام دەدرێن.. بەڵام كاك هاشم زۆری حەزی لە خوێندنەوەی کتێب و گۆڤارەکان بوو لەهەر شوێنێك کۆڕێك هەبوایە ئەو لەوێ بوو هەموو جارێ پێشوەختە منیشی لەشوێن و کاتی کۆڕەکان ئاگادار دەکردەوە خۆئەگەر من لە بەر هەرهەکارێك بەم نەکرابایە ئامادەی کۆڕێك بم بەتایبەتی لەو کۆڕانەی کتێب و گۆڤارکان رەورەسمی ناسین و بەڵاوکردنەوەی بۆ دەکرا ئەوا لەکاتی دابەشکردنی کتێبەکان یان گۆڤارەکان بەهەرشێوەیەك بووایە دانەیەکی بەمنیش دەهێنا ئەنجا زۆرجار هەربەدەستی خۆی راستەوخۆ کتێبەکە یان گۆڤارەکەی دەگەیاندە دەستم یان لە رێگەی کاك محەمەدی کوڕی دەگیشتە دەستم ..
کاك هاشم خوولیاو حەزێکی زۆری بە خوێندنەوە هەبوو لە ماڵەکەی خۆیدا کتێبخانەیەکی خنجیلانەی هەیە کە چەندین کتێب و گۆڤاری بەسوود لە خۆ دەگرێت.. خاڵێکی تری كاك هاشم نووسین بوو لە بواری حەیران بەتایبەتی لەسەر ژیانی حەیران بێژان لەم رێگەیەوە

ماندووبوونێکی زۆری ئەکێشا بەدوادا چوونی زۆری دەکرد تاوەکو ژیانامەی ئەو حەیەران بێژانەی کۆدەکردەوە بۆ ئەو مەبەستەسەردانی چەندین شوێن و کەس وکاری حەیران بێژان دەکرد بۆئەوەی بەدورستی ژیانی حەیران بێژان کۆبکاتەوە، جگەلەوەش زۆرجار بەخۆی تێکستی حەیرانی دەنووسی زۆربەی بابەتەکانیشی لە رۆژنامەی هەولێر و گ□قاری دیوان بڵاودەکردەوە، چەندین جار ئەوەی لەلای من دەرکاندبوو کە هیوای وایە لە داهاتوو ئارەوزووی ئەوە دەکات کە بەرھەمەکانی لە چوار چێوەی کتێبێکدا چاپ و بڵاوبکاتەوە.. سەدحەیف و مخابن ئەو خۆزگەی تا لە ژیان دابوو نەهاتەدی بەو هیواییەی لە داهاتوو بەهەموو لایەك بتوانیین سەرجەم نووسینەکانی بەتایبەتی ژیانامەی حەیران بێژان لە چوارچێوەی کتبێك دا چاپ و بڵاوبکینەوە بۆ ئەوەی ئەو خەونەی بێتە دی.

لە لاپەری تۆڕی کۆمەڵایەتی فیسبووکی خۆی دا کاك هاشم گۆشەیەکی (36) ئەڵقەیی بە ناوی (ئەوێ رۆژێ) بڵاوکردەوە، ک□ باس لە قۆناغەکانی ژیانی خۆی دەکات هەروەها باس لە گوندی (شەناغە) و شاری هەولێر دەکات بەشێوەیەکی گشتی کۆمەڵی یادەوەری و بەسەرهاتی خۆی بە زمانە سادەیی خۆی دەگێرێتەوە، تارادەیەك بۆ مێژوو دەکرێت وەکو سەرچاوە سوودی لێوەربگیرێت.

من دڵنیام کۆمەڵی نووسەرو فۆلکلۆرپەرەوەر هاشم دەست نووسینی تری بەڵاونەکراوەی هەیە بەوهیوایەی لە داهاتوو سەرجەم دەست نووسینەکانی چاپ و بڵاوبکرێتەوە

کاك هاشم لە رووی کۆمەڵایەتیش کەسێکی کراوە بووە، خۆشەویستی هەمووکەسێك بوو بەتایبەتی لەگەڵ دانیشتوانی گەڕەك ئەو بەردەوام هاموهۆشی مزگەوتی دەکرد هەردەم فاکتەری خێر بوو ساڵانێك بوو بەدەست نەخۆشی دڵ دەیناڵاند هەرگیز بیرم لەوە نەکردبوو کە رۆژێك دێت ئەم چەند دێرە بۆ تۆ بنووسم ،سەدحەیف و مخابن چل رۆژ لەمەو بەر لە رۆژی سێشممە 2025\9\16 لەگەڵ وەرینی گەڵای پایز کاك هاشم ،ماڵئاوایی لێکردین.. دوورد بۆگیانی پاکی جێگای فیردۆسی ئەعلا بێت.

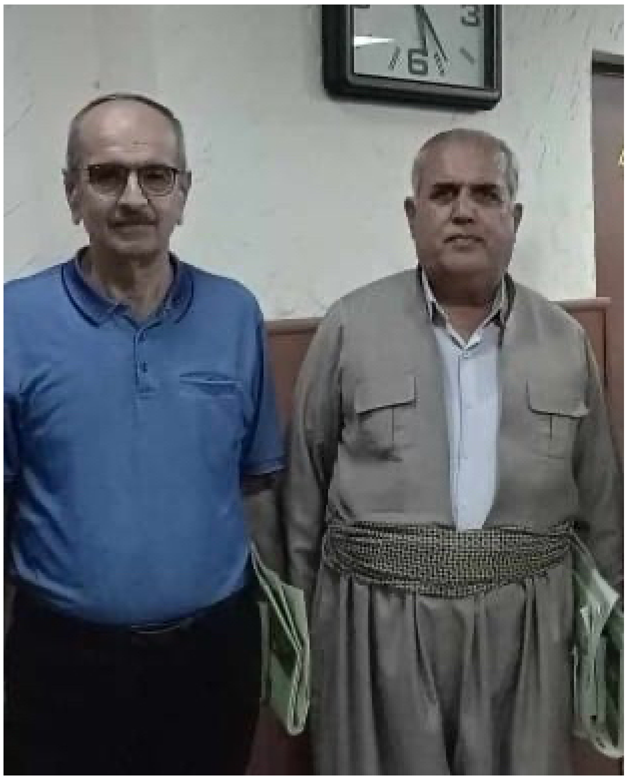

سیمبولیزم لە چیرۆکی منداڵاندا.. ڕەزا شوان

هێماسازی"سیمبولیزم" شتێکە گوزارشت لە شتێکی تر دەکات. شتەکان، وێنە، نووسراو، دەنگ یان هێما و نیشانەی تایبەتن کە نوێنەرایەتی شتێکی تر دەکەن. وشەی سیمبول، لە وشەی"سیمبەلەن"ی یۆنانی کۆنەوە وەرگیراوە. لە لە زمانی فەرەنسیش "سیمبول" بەکارهێنراوە. لە ساڵی (١٦٥٠) دا، بە پراکتیکی پێدانی شێوازی هێمایی شتەکان سەریهەڵدا. سیمبول واتای"هێما، نیشانە، وشەی نهێنی، مۆڵەت" دەگرێتەوە. هێما شتێکە لە دەرەوەی واتای خۆی واتایەکی تر دەگەیەنێت.
لە ساڵی "١٨٩٢" دا، سیمبولیزم، وەک بزووتنەوەیەکی وێژەیی، لە فەرەنسادا بڵاوبووەوە. لەو ساڵەوە "سیمبول، سیمبولیزم" بوون بە دوو وشەی وێژەیی جیهانی.

لەوانەیە هەستی پێنەکەین، کە لە ژیانی ڕۆژانەماندا، نەک تەنها لە وێژەدا، ڕۆژانە تووشی سەدان هێمای جۆراوجۆر

دەبین. کە واتەیەکی تریان هەیە. بە نموونە وێنەی پیتی (پی) شوێنی وەستانی ئۆتۆمبێلە، پیتی (قی) واتای سەرکەوتن دەگەیەنێت. وێنەی (فڕۆکە) ی سەر تابلۆی شەقامەکان، واتای رێگای فڕۆکەخانە دەگەیەنێت.

پێناسەی سیمبولیزم لە وێژەدا:

سیمبولیزم وەک بەرزترین شێوەی خەیاڵ، یەکێکە لەو میکانیزمە هونەریانەی کە زۆرترین جار، لە دەقە وێژەییە جۆراوجۆرەکاندا بەکاردەهێنرێت. سیمبولیزم بریتییە لە ئامراز و لە شێوازێکی وێژەیی بەهێز، کە تێیدا هێماکان بە نیشاندانی بیرۆکەی قووڵ و ستایشە جیاوازەکان لە مانای وشەکانی خۆیان بەکاردەهێنرێن. لەوانەیە مانایەکی شاراوە، لەناو ئەم هێمایانەدا بدۆزینەوە.

هێماکان رۆڵێکی گرنگ دەگێڕن، لە داڕشتنی بابەتەکان و گەشەپێدانی کارەکتەرەکان و شوێن و ئاشکراکردنی پاڵنەر و پەیامە بنەڕەتییەکان.

نووسەران دەتوانن لە رێگەی بەکارهێنانی هێماکانەوە، بە پوختی گوزارشت لە بیرۆکەیەکی قووڵتر و لە هەست و لە تەوەرە ئاڵۆزەکان و لە چەمکە ئەبستراکتەکان بکەن. لە دەرەوەی مانای وشەکانی خۆیان. لە بری ئەوەی، کە بە روونکردنەوەیەکی درێژ روونیان بکەنەوە. هێما لە کولتوورە نەریتە وێژەییە جۆراجۆرەکاندا، بە دەربڕینی بیرۆکەی ئاڵۆزەکان بەکارهێنراون. ستراتیژی هێماکان دەتوانێت بە چاوخشانێک زۆر شت بگەیەنێت و بەربەستەکانی زمان تێپەڕێنێت. تێگەیشتن لە هێماسازی لە وێژەی منداڵاندا، زۆر گرنگە. پێویستی بە قووڵبوونەوە هەیە.

گرنگییەکانی هێماسازی لە وێژەی منداڵاندا:

سیمبولیزم لە وێژەی منداڵاندا، تەنیا بە کات بەسەربردن نییە. سیمبولیزم لە وێژەی منداڵان، سەرەڕای ڕووکەشبوونی بیرکردنەوەی منداڵان و ئاگادارنەبوونیان لە واتا نیشانەییەکان کە لە دەقەکاندا هەن. بەڵام خەیاڵیان سەرقاڵە دەکەن بە بیرکردنەوە و تێگەیشتن لە واتا شاراوەکانیان. ئەو منداڵانەی کە لە ژینگەیەکی خوێندنەوەدا پێبگەن و لەلایەن دایکان و باوکانیانەوە هانبدرێن، دەتوانن لە هێماکان و لە پەیام و مەبەستەکانی چیرۆکەکان یان هۆنراوەکانی بە منداڵان تێبگەن و لێکیان بدەنەوە.

هێما زۆر زیاترە لەوەی کە تەنها شێوازێک بێت بۆ گێڕانەوەی چیرۆک. بەڵکو دەروازەیەکە، یارمەتیدانی منداڵان دەدات، بە تێگەیشتنێکی قووڵتر، لە بیرۆکە قووڵە ئاڵۆزەکانی ژیان و لە چەمکە ئەبستراکتەکان. منداڵان لە ڕێگەی هێماکانەوە، بە ڕێگەی نوێ و قووڵتر لە جیهانی دەوروبەریان دەڕوان و پەی ئاشنادەبن. هێماکان ڕۆڵێکی گرنگیان لە گەشەکردنی زانستی و لە سۆزداریی منداڵان هەیە. هێماکان چیرۆکەکانی منداڵان، جوانتر و شیرینتر و سەرنجڕاکێشتر دەکەن. هانی بیرکردنەوەی ڕەخنەییان دەدەن.
بەکارهێنانی سیمبولیزم، لە چیرۆکی منداڵاندا، یارمەتیان دەدات بە هەستکردنێکی زیاتر و بە فراوانکردنی ئاسۆی خەیاڵیان و بە زاخاودانی بیر و هۆش و هزریان. هەر چیرۆکێکیش لە وێژەی منداڵاندا، پەیامێکی: ڕەوشتی، کۆمەڵایەتی، نیشتمانی، مرۆڤایەتی لەخۆگرتووە. بە زۆری چیرۆکی فۆلکلۆریی کوردی بۆ منداڵان، لەسەر هێما داڕێژراون. هێماکانیش، ئاژەڵ و باڵندە و دارودرەخت و گوڵ و مێروو و شتی گیاندار و بێ گیانی دیکەن، کە لە سروشتی جوانی کوردستاندا هەن، وەک:
(شاخ، کانی، کەو، ئاسکە، گورگ، ڕێوی، چەقەڵ، مەڕ، داربەڕوو، نێرگز،… هتد)

هێماکان بیرکردنەوەی ڕەخنەیی بەرەو پێشەوە دەبەن. هانی منداڵان دەدەن، کە بە قووڵییەوە لە دەقەکان بڕوانن و فێری شیکردنەوە و لێکدانەوەی بیرۆکە ئاڵۆزەکان و مانا بنەڕەتییەکانیان ببن. فێریان دەکەن بە تێڕوانینێکی وردتر، لە پەیامە قووڵەکانی چیرۆکەکان بڕوانن. بە نموونە: لە چیرۆکی "دارە بەخشندەکە"، دار هێمایە بۆ خۆشەویستی و قوربانیدانی بە بەرامبەر. یان چیرۆکە هۆنراوەی (ڕێوی و کەڵەشێر) ی بیرمەندی کوردمان پیرەمێردی نەمر. ڕێوی، هێمایە: بۆ مرۆڤی زمان لووس و فێڵباز و خەڵەتێنەر. کە دەیەوێت لەژێر پەردەی ئایین و بە ڕوواڵەت پیاوچاک و تۆبەکار، کەسانی دڵپاک و خۆشباوەڕ بخەڵەتێنێت و تەفریان بدات. بەڵام ئەم کەسانە، ناسراون و ناوزڕاون، خەڵکی دەیاناسن و شارەزان لە فێڵ و نیاز ناپاکیان و باوەڕیان پێیان نییە. کەڵەشێریش وەک هێمایەکە، بۆ کەسانی وریا و ژیر و پەندوەرگرتوو.
نموونەیەکی مۆدێرنی چیرۆکە هۆنراوەی هێمایی کوردیتان بۆ باس دەکەین، کە کورتە چیرۆکە هۆنراوەیەکی، هۆنراوەنووس و

چیرۆکنووسی گەورەی گەلەکەمان، کاک (لەتیف هەڵمەت)ە، لەژێر ناوی (پیرەمێردێک)، ئەمە دەقەکەیەتی:

پیرەمێردێ
چووە قوتابخانەی گوندێ
لە حەوش□□دا راوەستا
دەوریان لێدا مامۆستا
ها خاڵە گیان
چیت گەرەکە خاڵە گیان
پیرەمێردی بەستەزمان
کە لاواز بوو وەک گۆچان
وتی توخوا مامۆستا گیان
فێرم ناکەی چۆن بنووسم کوردستان

هەڵمەت لەم کورتە چیرۆکەهۆنراو□ی□دا بۆ منداڵانی کورد، پیرەمێردی کردووە بە هێما. نەخوێندەوارێکی تامەزرۆ و شەیدایەکی فێربوون و نووسینی "کوردستان"ە. لە رێگای ئەم پیرەمێردەوە، دەیەوێت، پەیامی کوردستان پەروەری و خۆشەویستی و هاوبەستەبوون بۆ کوردستان، لە دڵی منداڵانی کوردمان بڕوێنێت. کە نەوەی ئەمڕۆ و داهاتووی کوردستانن. مامۆستاش هێمای فێرکرن و پەروەردەکردنە. قوتابخانەش هێمای شوێنێ پەروەردە و فێربوون و زانینە. بۆیە پیرەمیردەکەی بردووەتە قوتابخانە.

هاندانی منداڵان بۆ دەستنیشانکردن و تێگەیشتن و لێکدانەوەی هێماکان، دەتوانێت، ئەزموونی خوێندنەوەیان زۆر بەرزبکاتەوە.

لە چیرۆکی منداڵان، هێماکان چەندین شێوەی جیاوازیان هەیە.

هەریەکەیان چێژ و تامێکی ناوازە بە چیرۆکەکە دەبەخشن.

چەندین هێمای گەردوونی هەن، کە هەمان مانا لە سەرانسەری کولتوورەکاندا هەڵدەگرن. وەک لە هەموو جیهاندا "دڵ" هێمای خۆشەویستییە. سێ رەنگەکانی چرای هاتووچۆ "ترافیک لایت"، "سوور" بۆ وەستان، "زەرد" بۆ ئامادەبوون، "سەوز" بۆ رۆیشتن.

بۆ نموونە ئەمانە، کۆمەڵێک رەنگ و گوڵ و ئاژەڵ و باڵندە و شتەکانی دیکەن، وەک هێما بەکاردەهێنرێن و گوزارشت لە شتێکی تر دەکەن یان واتایەی شاراوەیان هەیە:

رەنگەکان:

سپی: هێمای دڵپاکی، بێتاوانی، ئاشتی. خۆبەدەستەوەدان

رەش: هێمای ماتەمینی، مردن، خراپە، نهێنی. خەمباری

سوور: هێمای سۆزداری، خۆشەویستی، مەترسی. تووو□□یی،

ورووژاندن
سەوز: هێمای سروشت، گەشبینی، هیوا، گەشەکردن، بەپیتی، سامان، ئیرەیی
زەرد: هێمای خۆر، هیوا، گەشبینی، سامان، شادی، ئاگاداری، نەخۆشی، ترس.
شین: هێمای ئارامی، دڵتەنگی، سەقامگیری
پەمەیی: هێمای خۆشەویستی، جوانی
ئاژەڵەکان: پانتایەکی زۆریان وەک هێما، لە چیرۆکەکانی منداڵان گرتوونەتەوە.
شێر: هێمای ئازایەتی، هێز، شاهانە، سەرکردایەتی
سەگ: هێمای بەئەمەکی
رێوی: هێمای فێڵبازی، زۆرزانی، هەڵخەڵەتاندن
گورگ: هێمای دڕندەیی، چاوچنۆکی
چەقەڵ: هێمای نەوسنی، چڵێسی
مەڕ: هێمای بێدەسەڵاتی، بێ زیانی، نەرم و نیانی، خۆڕاگری، ئارامی
ئەسپ: هێمای هێز، راپەڕین، شکۆمەندی
باڵندەکان: بەشێکی زۆری چیرۆکی منداڵان، وەک هێما باڵندەیان بەکارهێناون:
کۆتری سپی: هێمای ئاشتی، رۆحی پیرۆز
هەڵۆ: هێمای ئازایی، ئازادی
هێماکان لە سروشتدا: سروشت دەوڵەمەندە بە هێماکان کە شتەکان و چەمکەکان و ئەزموونەکانی مرۆڤ بەرجەستە دەکەن:
خۆر: هێمای ژیان، هیوا
خۆر هەڵهاتن: هێمای سەرەتایەکی نوێ
مانگ: هێمای نهێنی، گۆڕانکاری.
شاخ: هێمای بەربەست، دەستکەوت
با: هێمای ئازادی، ونبوونە
ئەستێرەکان: هێمای خەون، چارەنووس
گوڵ: هێمای سروشت، جوانی، مێینەیی، گەشەکردن، لەدایکبوون، خۆشەویستی پەپوولە: هێمای جوانی، بێ زیانی، لە دایکبوونێکی نوێ، گۆڕانکاری
رووبار: هێمای گەشتی ژیان، گۆرانی
ئاگر: هێمای روناکی، ژیان، ژیانەوە، زانین. لەناوچون
گڵۆپی کارەبایی: هێمای بیرکردنەوەی نوێ
منداڵان، هێمای دڵپاکی، بێتاوانی، راستگۆیی، بەردەوامی ژیان

بەرزکردنەوەی دوو پێنجەی وەک حەوت (٧): هەمای سەرکەوتن.
لە چیرۆکی هەمایی بۆ منداڵان، زۆر ئاسایە، هەروەکو مرۆڤەکان، ئاژەڵ، باڵندە، گوڵ، چیا، هەڵۆ، کەو، پەپوولە،... هتد، بە کوردی قسەبکەن، پێکەنن، بڕۆن. بچن بۆ قوتابخانە، ئاهەنگ بگێڕن، گۆرانی بچڕن، چێشت لێبنێن،...هتد. منداڵانی قۆناخی خەیاڵی، باوەڕ بەم شتە هەمایانە دەکەن، چێژ لە گێڕانەوەیان وەردەگرن.
چیرۆکەکانی (کەلیلە و دیمنە)ی نووسەر و بیرمەندی هیندی بەیدەبا، چیرۆکە ئەفسانەییەکانی، چیرۆکنووسی یۆنانی (ئیزۆپ)، چیرۆکە هۆنراوەکانی (لافۆنتین) چیرۆکنووسی فەرەنسی بۆ منداڵان. چیرۆکە هۆنراوەکانی میری شاعیرانی عەرەب (ئەحمەد شەوقی – بە رەچەڵەک کورد) بۆ منداڵان. هەموویان وەک هەما: ئاژەڵ و باڵندە و رووەک و دار و رووبار و،...هتد، شتی هەمایی تریان بەکارهێناون، کە هەمان و مەبەستی بەر و دوایان مرۆڤەکانن. لە وێژەی منداڵانی کورد دا، بە دەیان چیرۆکی فۆلکلۆری و مۆدێرنی هەمایمان هەیە، بۆ نموونە چیرۆکی: تیتەلە و بیبلە، مریشکە خان دەچێت بۆ شاری شووکرد،... هتد.
هەندێک لە چیرۆکە هەماییەکان بۆ منداڵان، رەخنە و توانج و پلاری سیاسیی شاراوەیان لەخۆگرتوون. دژایەتی دەسەڵاتی زۆرداری، ستەمکاری دەکەن. بۆ نموونە، چیرۆکی "گورگ و بەرخۆلە" گورگ هەمایە بۆ دەسەڵاتێکی زۆردار و ستەمکار. بەرخۆلەش هەمایە بۆ گەلێکی بێتاوان و بێ دەسەڵات. منداڵانی بچووک مانای شاراوەی ئەم چیرۆکانە نازانن. بەڵام لە قۆناغی هەراشبووندا، قۆناغی ریالیزمی، تێدەگەن کە نە گورگ و نە بەرخۆلە قسە ناکەن. تێدەگەن کە گورگ و بەرخۆلە، هەمان بۆ ستەمکار و ستەملێکراو. ئەم چیرۆکە ئەم پەندە کوردییەشی لەخۆگرتووە: "کە زۆر هات قەواڵە بەتاڵە" دڵنیام چیرۆکی گورگ و بەرخۆلەتان خوێندووەتەوە.
ئەمانە و بەهازاران هەمای تر هەن، نەک تەنیا لە وێژە بەکاردەهێنرێن، بەڵکو لە هەموو بوارەکانی دیکەشدا، وەک هەما بەکاردەهێنرێن. کە مانایەکی تر دەبەخشن.

(*) تا رادەیەک، سوودم لە چەند ماڵپەڕێکی ئینگلیزی وەرگرتووە
نەرویج: ٢٠٢٥